

22. Élőnyelvi Konferencia

A szociolingvisztikai kutatás társadalmi hatásai

Budapest, 2023. szeptember 6–8.

22. Élőnyelvi Konferencia

A szociolingvisztikai kutatás társadalmi hatásai

Budapest, 2023. szeptember 6–8.

Az előadások összefoglalói

Magyar Nyelvtudományi Társaság
Budapest
2023

Szerkesztette:

BÁRTH M. JÁNOS – BODÓ CSANÁD – SZABÓ GERGELY

Tördelés, tipográfia:

BÁRTH M. JÁNOS

Kiadja a Magyar Nyelvtudományi Társaság

ISBN 978-615-5061-23-3

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

BUCHOLTZ, MARY
University of California, Santa Barbara

**Advancing Social Justice in Sociolinguistics:
The Impact of Interdisciplinarity and Collaboration**

Sociolinguists have long had an interest in using the insights of the discipline to advance social and linguistic justice (e.g., Bucholtz et al. 2014; Charity Hudley 2013; Piller 2016; Rickford 1997). Yet our efforts are often hampered by narrow definitions of what counts as linguistics. This ideological gatekeeping is itself a form of injustice that limits not only what linguistics can do but who can do linguistics (Charity Hudley, Bucholtz, & Mallinson 2020). In this talk, I argue that interdisciplinary research, and particularly interdisciplinary research that is collaborative and community-centered, is an important tool for advancing both scholarly knowledge and social justice. Moreover, this approach not only expands the social impact that sociolinguistics can have, but also directs that impact on the field itself, making linguistics a more just discipline. It does so by expanding (1) what questions linguistics can ask and what answers are considered legitimate; and (2) how research is defined and who counts as a researcher.

I illustrate this argument by discussing several of my current and recent interdisciplinary collaborations with a sociolinguistic justice focus, which centers the agency and priorities of language users. These include an educational program on language, power, and identity for racialized youth; a research collective to support the linguistic self-determination of California's Mexican Indigenous community; a teaching, research, and mentoring project on Black undergraduates' linguistic and cultural experiences; and a study of bilingual Latinx Autistic communication without speech. These examples, in keeping with a larger body of recent scholarship on participatory, collaborative, and community-centered research in a number of linguistic subfields (e.g., Avineri & Martínez 2021; Bischoff & Jany 2018; Bodó et al. 2022; Bucholtz et al. forthcoming), demonstrate that a broad, inclusive sociolinguistics improves linguistics as a whole and strengthens the field's social justice impact, both within and beyond the academy.

References

- Avineri, Netta, and Danny C. Martinez (eds.). 2021. Special issue on cultivating relationships for justice. *Applied Linguistics* 42(6).
- Bischoff, Shannon T., and Carmen Jany (eds.). 2018. Insights from practices in community-based research: From theory to practice around the globe. De Gruyter Mouton.
- Bodó, Csanád, Blanka Barabás, Noémi Fazakas, Judit Gáspár, Bernadett Jani-Demetriou, Petteri Laihonon, Veronika Lajos, and Gergely Szabó, 2022. Participation in sociolinguistic research. *Language and Linguistics Compass* 16(4): e12451. <https://doi.org/10.1111/lnc3.12451>
- Bucholtz, Mary, Audrey Lopez, Allina Mojarro, Elena Skapoulli, Christopher VanderStouwe, and Shawn Warner-Garcia. 2014. Sociolinguistic justice in the schools: Student researchers as linguistic experts. *Language and Linguistics Compass* 8(4): 144-157.
- Charity Hudley, Anne H. 2013. Sociolinguistics and social activism. In Robert Bayley, Richard Cameron, and Ceil Lucas (eds.), *The Oxford handbook of sociolinguistics*. Oxford University Press. 812-831.
- Charity Hudley, Anne H., Christine Mallinson, and Mary Bucholtz. 2020. Toward racial justice in linguistics: Interdisciplinary insights into theorizing race in the discipline and diversifying the profession. *Language* 96(4): e200-e235.
- Piller, Ingrid. 2016. *Linguistic diversity and social justice: An introduction to applied sociolinguistics*. Oxford University Press.
- Rickford, John Russell. 1997. Unequal partnership: Sociolinguistics and the African American speech community. *Language in Society* 26(2):161-198.

✉ bucholtz@linguistics.ucsb.edu

HELTAI JÁNOS IMRE

Károli Gáspár Református Egyetem

Dialogicitás a nyelvészeti etnográfiai kutatásban

Az általam vezetett kutatócsoport több éve végez nyelvészeti etnográfiai kutatásokat egy kisvárosban, elsősorban kétnyelvű romák és egynyelvű nem romák kapcsolataira és a romák társadalmi lehetőségeire fókuszálva. Azt tapasztaltuk, hogy a társas viszonyokat nyelvhez, rasszhoz, nemhez és szociális faktorokhoz kapcsolódó, részben helyben, részben tágabb kontextusban is létező társadalmi függőségek sokasága határozza meg, amelyek mind meg is jelennek a helyi diskurzusokban. Ugyanakkor jelen vannak olyan erők és velük olyan diskurzusok, amelyek ezeket a függőségeket gyengítik vagy akár megszüntetik. Mondanivalómat ezért az (in)szekuritizáció (Rampton és Charalambous 2020) és a konvivialitás (Gilroy 2004, Márquez Reiter és Patiño-Santos 2021) fogalmi köré szervezem. Előbbivel azok a nyelvi gyakorlatok írhatók le, amelyek a függőségi viszonyokat felépítik és fenntartják, utóbbival pedig azok ragadhatók meg, amelyek ellenükben hatnak.

Tevékenységeinket ez utóbbiak szolgálatába igyekszünk állítani. Egyre szorosabb együttműködés alakult ki a helyiekkel, és tevékenységeink egyre inkább részvételi jellegűvé váltak. Ezek során arra törekszünk, hogy a helyieket nem adatközlőként vagy elhivatottságunk kedvezményezettjeiként lássuk, hanem közös gondjaink megoldásában partnernek tekintjük. Ami azonban az egyetemi résztvevők számára őket csak áttételesen érintő társadalmi feszültség, a helyi résztvevők számára meghatározó mindennapi körülmény. A különféle függőségi viszonyokban hatalmi pozícióban lévők gyakran úgy érzik, inzultusok érik a rendszert és ezzel őket magukat is, ami ahhoz is vezethet, hogy életvitelük valamilyen tekintetben ellehetetlenül, lehetőségeik szűkülnek. Az (in)szekuritizált helyzetben lévők tapasztalata viszont az, hogy a függőségi viszonyok okozta kiszolgáltatottságot meghaladni szinte lehetetlen.

Az előadásban amellet érvelek, hogy a szociolingvisztikai munka és a részvételi kutatás sikere azon múlik, hogy sikerül-e a dialogicitáshoz eljutni, nem csak a szó mindennapi értelmében, de annak bahtyini hagyományát illetően is. Azaz sikerül-e a különféle résztvevőknek és érintetteknek lehetőséget biztosítani arra, hogy a közösen feltártakra reagáljanak, és ezeket a reakciókat aztán a további munkákba beépítsék? Sikerül-e egymás nyelvi és kulturális modelljeit megismerni, azokat párbeszéd tárgyává tenni? Amellet, hogy áttekintem, hogy ennek tapasztalataink szerint milyen feltételei és milyen hozadékaik vannak, számot vetek az ilyen részvételi munka korlátaival is.

Irodalom

Rampton, Ben & Constadina Charalambous. 2020. Sociolinguistics and everyday (in)securitization. *Journal of Sociolinguistics* 24(1). 75–88. <https://doi.org/10.1111/josl.12400>

Gilroy, Paul. 2004. *After empire: Melancholia or convivial culture?* London: Routledge.

Márquez Reiter, Rosina & Adriana Patiño-Santos. 2021. The politics of conviviality: On-the-ground experiences from Spanish-speaking Latin Americans in Elephant and Castle, London. *Journal of Sociolinguistics* 25(5). 662-681. <https://doi.org/10.1111/josl.12531>

✉ heltai.janos@kre.hu

PUJOLAR, JOAN

Universitat Oberta de Catalunya

Linguistic transparency: the political economy of intersectionality

Linguistic subalternity is the cinderella amongst all forms of subalternity, and this is why issues of multilingualism are generally treated as non-existent in critical theory and social movements, as if the languages used by social actors are “transparent”, invisible and hence not “thematisable”. In this presentation, I am going to explain what I mean by linguistic transparency and why I believe that this phenomenon is important to understand contemporary forms of social inequality. Since Kimberlé Crenshaw formulated and coined the concept of “intersectionality”, both academic thinkers and social movements addressing different forms of subordination have converged conceptually and strategically in what is often called “critical theory”, manifested in the pivotal debates on representation, recognition, domination, the pedagogy of the oppressed, racism, feminism, sexual liberation, ability studies, religious and cultural diversity, migration and, last and probably least, class. Subordination derived from language and affecting language communities is very rarely mentioned in critical theory and in the literature of intersectionality. Moreover, linguistic issues are largely ignored in the current social science canon. No mention of linguistic inequalities is made in the works of sociologists like Manuel Castells, David Harvey, Zygmunt Bauman, Anthony Giddens or Jürgen Habermas. Critical theorists like Foucault, Kristeva, Lacan or Butler, often claim that “language” plays a central role in the articulation of social relations, but this is rarely developed into their main claims and certainly no connection is drawn between linguistic diversity and inequality.

Honourable exceptions to the norm are the works of Bakhtin, Bourdieu, Derrida and Fanon on different aspects of how the contrast between linguistic codes gets inscribed in the operations of subjectification and the exercise of power between social groups. However, this aspect of their work is not the one that gets attention in the contemporary debates dominated by a focus on gender, sexuality and race. These debates take place primarily in English, are led by proficient English speakers, and citations prioritize works in English or the rare minority of works translated into English from other languages, mostly ex-colonial ones. In these debates, the linguistic selection (and exclusion) of the key participants (those who write, are published, read, cited and responded to) is only very exceptionally addressed in a self-reflexive way.

In this presentation I will develop this account as a political economic analysis of the linguistic domination of English in the world of the academy and intellectual debate. I will use Bourdieu’s depiction of the operation of linguistic markets and his conceptualization of habitus and capital in order to trace the

processes that assert and legitimize the exclusive and excluding role of English as the global language of intellectual exchange. So that the process of (linguistic) selection of who has a voice remains operational and legitimate, it needs to be backgrounded or otherwise obfuscated through various means. This is why the linguistic medium of global debates remains transparent and must remain transparent in global marketplaces. I will also discuss a number of the consequences of this transparency, basically a) the ways in which governments and academic institutions around the world are set on a race to marginalize scholars who do not work in English, and b) the ways in which linguistic inequalities are excluded from the political agendas of social movements, political parties and international human rights institutions and covenants.

✉ jpujolar@uoc.edu

ELŐADÁSOK

BARABÁS BLANKA

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Módszertani dilemmák egy nyelvészeti etnográfiai kutatásban

Kutatásomban a magyar–magyar találkozásokban létrejövő nyelvi ideológiákat vizsgálom egy olyan terepen, amely maga is a különbözőként értelmezett magyarok közötti párbeszédre kíván alkalmat teremteni. Az évente megszervezett ötnapos rendezvény szűk időbeli korlátokat szab meg, ami egyfelől lecsökkenti a terephez való hozzáférés időtartamát, másfelől megnehezíti a hosszabb távú együttműködés kialakításának lehetőségét a kutatás résztvevőivel. A fesztivál környezetéből adódóan a kutatás hagyományos értelemben vett lépései (pl. kapcsolatfelvétel, a kutatás bemutatása) is átértékelődnek. A nyelvészeti etnográfiai nézőpont ráadásul szükségessé teszi a kutatói pozícióra, valamint az ebből fakadó szubjektivitásra történő folyamatos reflexiót, miközben a megfigyelői paradoxon felszámolását célozva magának a kutatónak is a terep részévé kell válnia. Előadásomban a fesztiválon végzett terepmunka módszertani dilemmáit mutatom be, valamint azt, hogy ezek miként befolyásolják a kutatás alakulását.

✉ barabasblanka1@gmail.com

BÁRTH M. JÁNOS

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A helynévhasználat gyakorlatai Duna-Tisza közti kétnyelvű településeken

A helynevek kutatástörténetében csak a 2010-es évektől érzékelhető a név-szociológiai, vagyis a nevek használatával, a névismeret megoszlásának társadalmi hátterével foglalkozó vizsgálatok megerősödése. Az efféle kutatásokba a két- és többnyelvű települések bevonása különösen sok tanulsággal szolgálhat: (többek között) a helyneveket használó közösségek nyelvi ideológiáinak, nyelvi presztízs-viszonyainak, a tulajdonnevek szimbolikus használatának és a kognitív térképezés megismerésének szempontjaiból. (Az ide kapcsolódó kutatások közül egy nemrégiben megvédett doktori disszertációt és annak szakirodalmi előzményeit érdemes megemlíteni: Varga 2020).

Sajátos terepet kínál egy efféle kutatáshoz a – történeti okokból – nyelvileg, nyelvjárásilag és etnikailag rendkívül sokszínű Duna-Tisza köze, azon belül is a Kalocsai Sárköz vidéke. A kontinuus népességű Duna-menti magyar települések közé ékelődő német, délszláv stb. származású települések lakossága a 21. század elejére magyarnyelv-dominánssá vált, de a nemzetiségi kultúra több elemét máig fenntartva él.

A Magyar Nemzeti Helynévtár Program (<https://mnhp.unideb.hu/>) 2022-es indulása óta végzek helynévgyűjtő terepmunkát Kalocsa környéki falvakban. Előadásomban a közelmúltban készített interjúk és történeti források (helynévgyűjtések, történeti földrajzok, néprajzi adatközlések) alapján igyekszem bemutatni, hogy milyen közös és eltérő vonások mutathatók ki a nemzetiségi gyökerű közösségek helynévhasználatában. Példaként a sváb (német) Császártöltés, a rác (horvát) Bátya és Dusnok, illetve a tót (szlovák) Miske helyneveit villantom föl, elemezve a kétnyelvű helynévpárok használati gyakorlatait, a nemzetiségi nevek beépülését a magyar helynévanyagba. Az interjúk tanulságaiból a települések kisebbségi nyelvhez és névhasználathoz fűződő viszonyait is igyekszem felrajzolni, bemutatva a népi nevek és hivatalos nevek státuszát a nyilvánosságban.

Irodalom

Varga Zsuzsa 2020. Helynév-szociológiai vizsgálatok két romániai magyar településen. Doktori értekezés kézírata. Debrecen.

https://mnytud.arts.unideb.hu/doktorik/varga_zs_disszertacio.pdf

✉ barth.janos@btk.elte.hu

BARTHA CSILLA

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Kutatóközpont

Részvételi kutatás mint nyelvpolitikai gyakorlat: Kísérletek a normalitás hegemon ideológiáinak lebontására

Kutatók egy csoportja húsz éven keresztül volt résztvevője különböző szerepekben azoknak az elköteleződő-bevonódó projekteknek és gyakorlatoknak (Bodó et al 2021), amelyek egyrészt a 2009. évi jelnyelvi törvény megszületéséhez vezettek; másrészt az egymásra épülő magyar jelnyelvi és siketközösségi vizsgálatokkal a bimodális bilingvális oktatás alapjait megteremtő, alulról, a változatosság fenntartására tervezett, ám támogatói oldalról „a magyar jelnyelv oktatási célú sztenderdizációjának megalapozásaként” címkézett kutatások megkezdésére és részleges megvalósítására irányultak.

Az előadás a kritikai szociolingvisztika és a kritikai fogyatékoságtudomány meglátásait is ötvöző krip(crip)-nyelvészeti perspektívából (Henner és Robinson 2021; Canagarajah 2022) siketközösségi, kutatói és szakpolitikai oldalról három kérdés mentén értelmezi újra e részvételi kutatások szerepét és hatásait a nativitás-anyanyelviség-autentikus jelelő koncepcióját, a multimodális erőforrások hierarchizálását és az oktatási tolmácsoknak a Jtv. legújabb módosításában való megjelenése mögötti ideológiák és a normalitás konstrukcióit állítva középpontba.

A projektek vegyes módszerekkel gyűjtött adatai, interjúk, kutatási naplók, jogszabályok és publikációk kritikai szociolingvisztikai elemzése alapján az előadás egyik fő következtetése, hogy e kutatási és érdekközpontú tevékenységeiből fontos tudományos eredmények születtek, miközben növelték a résztvevők kritikai tudatosságát és cselekvőképességét, kompetenciákat fejlesztettek, változatos eszközökkel támogatták a közösségi felhatalmazást. Nyelvpolitikai oldalon és az oktatás mindennapjaiban – a változó politikai célok és érdekek kontextusában – mindez azonban nem eredményezett érdemi átalakulást.

A példák megerősítik, hogy a politikaformálásban és az eredmények oktatási implementálásában olyan új nézőpontú együttműködések jelenthetnének valódi áttörést, amelyek képesek lennének átalakítani azokat a továbbra is működő ideológiákat, amelyek a normalitás, a képesség, a kommunikáció hegemon gyakorlataival a siket változatosság minden formáját marginalizálták.

Irodalom

Bodó, Cs. – Barabás, B. – Fazakas, N. – Gáspár, J. – Jani-Demetriou, B. – Laihonen, P. – Lajos, V. – Szabó, G. 2022. Participation in sociolinguistic research. *Language and Linguistics Compass* 16.4 Paper: e12451.

Canagarajah, S. 2022. A Decolonial Crip Linguistics. *Applied Linguistics* 44:1: 1–21.

Henner, J. – Robinson, O. 2021. Unsettling languages, unruly bodyminds: Imaging a crip linguistics. <https://doi.org/10.31234/osf.io/7bzaw>

✉ bartha.tkk@gmail.com

BAUKO JÁNOS

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

A szocioonomasztikai kutatások társadalmi hatásai

A tanulmány a társadalom és tulajdonnév-használat kapcsolatrendszerével foglalkozó szocioonomasztikai kutatások (elsősorban a szlovákiai magyar névtani kutatások) társadalmi hatásait vizsgálja. Rámutat arra, hogy a szocioonomasztika interdiszciplináris jellegéből adódóan milyen ismeretekkel szolgál, miért hasznos egyéb tudományterületek (történet-, hit-, jog- és földrajztudomány, néprajz, pszichológia, szociológia) számára. Áttekinti a szocioonomasztika kutatási területeinek (névpolitika, névtervezés, kisebbségi névhasználat, névváltoztatás, névkontaktológia, névdivat, névattitűd, névszemiotikai tájkép; névhasználat és életkor, nem, felekezet, társadalmi csoport közötti összefüggések) társadalmi hasznosíthatóságát. Ismerteti, miként támogatható kétnyelvű környezetben az anyanyelvi (kisebbségi) névhasználat a hivatalos szintéren névmenedzselő tevékenységgel, amely a gyakorlatiasságra, az egyén és a közösség igényeire és érdekeire, a mindennapi életben való hasznosíthatóságra egyaránt figyelmet fordít. Hangsúlyozza a szocioonomasztikának a filológiai irányultságú egyetemi képzésben is megjelenő létjogosultságát, aminek köszönhetően népszerűsíthetők a névtudomány eredményei, s a hallgatók is bevonhatók a kutatói tevékenységbe. Említést tesz arról is, hogy a tulajdonnevek mint társadalmi meghatározottságú identitásjelek a lokális, regionális és nemzeti identitás jelölői, a szociokulturális örökség részét képezik. Kétnyelvű környezetben a kisebbségi magyar nyelven írásban és szóban használatos tulajdonnevek növelik a magyar nyelv presztízsét, a kollektív identitás kifejezői, etnikai identitásjelölő funkciójuk van, magyarságszimbólumoknak tekinthetők.

✉ baukoj@gmail.com

BERECZ ÁGOSTON
Central European University

Román fiúk magyar középiskolákban a dualizmus idején: különös tekintettel nyelvi beilleszkedésükre

Bár a dualizmus kori Magyarországon több román nyelvű középiskola is létezett, a román nyelvi környezetből érkező középiskolai diákoknak majdnem fele stabilan magyar tannyelvű intézménybe járt, amit a szülők jórészt az államnyelv ismeretébe való befektetésnek szántak. Előadásomban röviden vázolom a kapcsolódó kormánypolitikákat, az intergenerációs iskolázási mintákat, az intézményválasztás kérdéseit és a román fiúk magyar iskolázásának bonyolult, gyakran többrétegű percepcióját a tanárok, a román elit és a román parasztság részéről. Idézek néhány tipikus példát a nyelvi alapú osztálytermi diszkriminációra is, amely jelentős szerepet játszott a román diákok külön identitásának fenntartásában és megerősítésében. A hangsúlyt azonban a román értelmiségi és paraszt fiúk nyelvi integrációjára helyezem, a volt diákok és tanárok emlékezései, a korabeli iskolai évkönyvek és levéltári anyagok alapján. A kérdés elsősorban ott vált égetővé, ahol (mint Nagyszebenben, Temesvárt, Szászvárosban, Lugoson, Fehértemplomban, Fogarason) a magyar nyelv szerény helyet foglalt el a környék nyelvi ökológiájában és esetenként csak a diákok kisebb része érkezett megfelelő magyar nyelv-ismerettel. A paraszti környezetből származó diákok nyelvi hátránya általában jelentősebb volt, mint a papok, tanítók és más román középosztálybeliek fiaié, akik nemritkán otthon is többnyelvű környezetben nőttek föl, és akiket szüleik gyakran már korábban magyar nyelvű környezetbe küldtek egy-két évre. A nem magyar beszéd tiltása mellett az említett vidékek magyar középiskolái számos módszerrel kísérleteztek, hogy az előírt tantervet az egynyelvűség fenntartása mellett teljesíteni tudják: nyelvi felvétellel, nyelvi előkészítő évvel, könnyített nyelvű tankönyvekkel, a magyarórák részleges átalakításával nyelvvórákká vagy nyelvgyakorlattá, illetve az óraszámok átcsoportosításával. Különböző mértékben azonban, és elsősorban ideológiai okokból, ezek a próbálkozások szembekerültek a központi oktatáspolitikával.

✉ oguszt@gmail.com

BERENTE ANIKÓ

Szegedi Tudományegyetem

Első osztályos tanulókkal készült interjúk tapasztalatai

Kutatásunk 2021 őszén indult azzal a céllal, hogy kiderítsük, a hétköznapi beszélők egy-egy általunk kiválasztott csoportja milyen nyelvhez és nyelvváltozatokhoz kapcsolódó ismeretekkel, attitűdökkel, ideológiákkal és véleményekkel rendelkezik. A kutatásban arra a kérdésre is keressük a választ, hogy a különböző (adatközlőink által említett) szituációkhoz milyen nyelvi, nyelvjárási és lokális identitáskonstrukciók kapcsolódnak, és hogy ezek között milyen összefüggések mutathatók ki. Vizsgálatunk a dél-alföldi nyelvjárási régió Szeged környéki nyelvjárási csoportjára fókuszál. Egy nagyváros (Szeged), egy kisebb város (Hódmezővásárhely) és egy, a kutatás kezdeti szakaszában még nem nevesített kistelepülés egy-egy átlagos általános iskolája szolgáltatta terepmunkánk fő helyszíneit. Az iskolákban nyolc elsős, nyolc nyolcadikos, és öt alsó, valamint öt felső osztályban tanító pedagógussal készítettünk eltérő hosszúságú interjúkat. A terepmunka ezen szakasza már befejeződött. A tanárok interjúi arra világíthatnak rá, hogy a pedagógusok által közvetített nyelvi ideológiák veszélyeztetik-e a nyelvjárási sokszínűséget, a diákok adatai pedig megmutathatják, van-e folytonosság a tanárok és diákok attitűdjeiben, értékítéleteiben és ideológiáiban. A gyerekekkel készített beszélgetéseket hospitálás előzte meg, amelynek egyrészt az volt a célja, hogy az iskola tanulói, dolgozói megismerhessenek bennünket, másrészt, hogy megfigyelési tapasztalataink alapján kiválaszthassuk adatközlőinket is. Előadásomban a három település általános iskoláinak első osztályos tanulói körében szerzett tanórai élményeinket, és a legkisebbekkel készített interjúk legfontosabb tanulságait, illetve nyelvvel, nyelvjárással kapcsolatos eredményeit kívánom bemutatni.

✉ berente.aniko1989@gmail.com

BORBÉLY ANNA

Nyelvtudományi Kutatóközpont

Pozitív nyelvészet és nyelvi emlékek

A szociolingvisztikai kutatások változatos elméleti és módszertani keretben tárgyalják a nyelv és az identitás kapcsolatát, mind közösségi, mind csoportos, mind egyéni szinten. Az előadásban a jelenséget egy újabb, a pozitív pszichológia (Seligman 2000, 2011; Oláh 2012) keretét felhasználó pozitív nyelvészeti (Borbély 2016, 2022) aspektusból elemezzük. Azt vizsgáljuk, hogy milyen számukra fontos nyelvi emlékeket őriznek az egyének, és hogyan mesélik újra és újra életüket három egymást követő évtizedben. A feldolgozott adatok a kétegyházi román közösségben végzett longitudinális kutatás (1990-2021) szociolingvisztikai interjúiból vett diskurzusrészletek. Az eredmények arra engednek következtetni, hogy a nyelvi emlékek időtállóak, és a pozitív nyelvi emlékek a nyelvi fenntarthatósággal (Bastardas-Boada 2014) mutatnak összefüggést.

✉ anaborbely58@gmail.com

ĆALIĆ, JELENA – TARSOLY ESZTER
University College London

Participatory research relationships and their ethical challenges in applied linguistics research on conflict

This paper centres on the dilemmas of research ethics in the context of participatory research in applied linguistics in situations of conflict. We discuss a case study in which the requirements of institutional ethics approval challenged certain aspects of the participatory process in which the academic researchers experimented with placing themselves alongside the non-academic co-researchers as subjects of the same process. This resulted in a tension between two important aspects of ethical attitude to research (cf. Banks&Brydon Miller 2019; Schubotz 2020), namely, the personal ethical imperative to treat the non-academic researchers and their experience respectfully and the universal ethical commitment to minimising the risk for all participants.

Our case study examines the ethics approval process and ethical challenges faced by participatory researchers conducting a study on Ukrainian students' homemaking experience at London's multilingual and multicultural universities. The study investigated students' relational meaning making processes (Lefort 2022) and practiced language policy (Bonacina-Pugh 2020) in their new home in London before and after the outbreak of war on 24 February 2022. Ethics guidelines discouraged academic participants from talking about the conflict. The participants, however, were keen to voice their feelings about the war. Through this case study we shall look at three main questions: (1) how do the abstract principles mandated by ethical guidelines differ from the ethical responsibilities encountered while working with non-academic research participants? (2) how does the participants' experience of ongoing war affect researchers' ethical considerations? (3) to what extent can participatory research in circumstances of acute insecurity be a relational praxis? Drawing on observational data and participants' reflections, we outline possible responses to these questions by elucidating a situational research ethics which is grounded in an ethics of care, a relational process resting on affective aspirations, rather than universal principles.

✉ j.calic@ucl.ac.uk

✉ e.tarsoly@ucl.ac.uk

DEME ANDREA – MURÁNYI SAROLTA
Eötvös Loránd Tudományegyetem

„Őzés” és gyors beszéd a nyilvános megszólalásban

A nyilvános beszédben bizonyos beszédjellemzőket előnyösnek, másokat kerülendőnek tartanak a tanácsadó szakemberek és a nyelvhasználat iránt érdeklődést mutató laikusok. Kerülendőként például a gyakori kitöltött szünet („őzés”) említődik, illetve a túl gyors beszédtempó. Felmerül ugyanakkor a kérdés, hogy ezek a beszédjelenségek valóban rossz benyomást tesznek-e a hallgatóban, illetve ilyen értelemben zavarják-e az elhangzó nyilvános beszéd feldolgozását – ezt a tanácsadói/tréneri praxis ugyanis (nem meglepő módon) nem vizsgálja megbízható, empirikus módszerekkel. A jelen vizsgálatban 170 lehallgató minősített olyan hangfelvételeket, amelyekben a beszédtempót, illetve a néma és kitöltött szünetek megjelenését változtattuk egyetlen olyan (134 szótag hosszúságú) hangfelvételtől, mely eredetileg néma és kitöltött szüneteket is tartalmazott. Összesen 8 feltételt hoztunk létre: (1) az eredeti hangfelvételtől kivágtuk a szüneteket, (2) a szünetek közül csak a néma szüneteket tartottuk meg, (3) a szünetek közül csak a kitöltött szüneteket tartottuk meg, (4) minden szünetet megtartottunk; és mind a 4 kondícióból készítettünk egy 10%-kal lassabb és gyorsabb változatot is (az eredeti felvételeket nem minősítettük). Minden kitöltő csak egy felvételt hallott. Az eredmények szerint a résztvevők lényegében azonosan ítélték meg a 8 felvételen hallható beszélőt a vizsgált 5 szempont szerint, egy kivétellel: a csak néma szüneteket tartalmazó hangminták esetében a gyorsabb tempójú magasabb értékelést kapott, mint a lassabb az összesítésben, illetve az „összességében mennyire jó hallgatni a beszélőt” szempont szerint. Mindez ellentmond a naiv tapasztalatoknak, és rámutat arra, hogy a kitöltött szünetek megjelenése, illetve a gyors beszédtempó nem feltétlenül zavaró a hallgatóság számára, míg a hosszabb néma szünetek lassabb beszédtempó mellett azzá válhatnak. Az a következtetés is levonható, hogy a kitöltött szünetek néma szünetekre cserélése – mely gyakori tanács/technika a nyilvános beszédre való felkészítésben – nem okvetlenül vezet a kívánt eredményhez, azaz a professzionálisabbnak ható nyilvános megszólaláshoz. Ezek az eredmények tehát közvetlenül is hasznosíthatók a nyilvános beszédre irányuló tanácsadás és tréning gyakorlatában, de a beszéddel kapcsolatos attitűdök alapvető kérdéseinek szempontjából is újdonságot hoznak.*

✉ deme.andrea@btk.elte.hu

✉ muranyi.sarolta@btk.elte.hu

* A kutatást az NKFIH FK128814 sz. és a TKA–DAAD 177375. sz. projektje támogatta.

DUDICS LAKATOS KATALIN

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

A kárpátaljai szociolingvisztikai kutatások hasznosíthatósága az oktatásban

A kárpátaljai szociolingvisztikai kutatások a kezdetektől szorosan összefüggtek a helyi közösség nyelvi és oktatástervezési törekvéseivel. A nagyszabású felmérések kutatóbázisa a (mai nevén) II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola volt, a kutatások lebonyolítói pedig többnyire az intézmény oktatói, diákjai. Így az eredmények a felsőoktatás révén a pedagógusképzésben, a tudományos utánpótlásnevelésben egyértelműen hasznosultak, s a közoktatásba is bekerültek.

A 2005-ös anyanyelvoktatási reform eredményei, az új tanterv, az iskolai tankönyvek mind tudományosan megalapozott kiadványok. Ezek hatására egyértelmű, empirikus kutatásokkal alátámasztott pozitív irányú változások figyelhetők meg a kárpátaljai magyar közösség nyelvi, nyelvjárási attitűdjében, illetve az anyanyelvoktatás eredményességében. Előadásomban a vázolt folyamatot több kérdőíves felmérés eredményeivel, tankönyvelemzésekkel kívánom alátámasztani.

✉ dudics.katalin@kmf.org.ua

GALLI-HIRLING SAROLTA
Eötvös Loránd Tudományegyetem

A frazémák ismeretének mérése és annak hatásai az általános és középiskolában: kvantitatív elemzés

A magyar oktatási rendszerben a nyelvi kompetenciák mérése gyakran irányul a frazémákra, mégis kevés szakirodalom reflektál az eddig használt módszerek megbízhatóságára. Kutatásomban a frazeológia magyar, illetve külföldi szakirodalmában megjelenő ismeretek integráltságát vagy éppen ennek hiányát igyekszem feltárni az általános- és középiskolai diákoknál alkalmazott mérési eljárásokban. Módszertani korpuszként a 4., a 6. és a 8. osztályos diákok felvételi feladatlapjaiban megjelenő, a diákok frazémaismeretét (szűkebben: idiómaismeretét) feltérképezni kívánó feladatokat vettem alapul, amelyek szinte minden évben szerves részét képezik ezen feladatsoroknak. A kutatás részeként kvantitatív felmérést végeztem két budapesti iskolának több évfolyamán (4.-12. osztály), amely alapján megismerhetővé vált a felvételi feladatokban megjelenő különböző feladattípusok megbízhatósága. A feladatok módszertani szempontból való elkülönítése a fogalmialap-elméletben (Conceptual Base Theory) szereplő négy szint alapján történt (Honeck és Kibler 1984).

A résztvevők által kitöltött kérdőívek elemzésének eredményei arra mutatnak, hogy a frazémaismeret mérésének módszereit szükséges lenne átdolgozni, mivel bizonyos feladattípusok kevésbé alkalmasak a diákok nyelvi kompetenciájának mérésére. A mérési eljárások megbízhatatlanságból fakadóan a középiskolai felvételinek ezen része nem a diákok nyelvi kompetenciáját, hanem a felvételire való felkészültségét értékeli.

✉ saszo99@gmail.com

HATTYÁR HELGA

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Kutatóközpont

A siketség konstrukció és a (jel)nyelvelsajátítás stratégiái siket gyerekeket nevelő halló családokban

A siket gyerekeket nevelő halló családok traumatizáltak tekinthetők (Sharp et al. 2018). Ez a trauma az egész családot érinti: átrendezi a családi viszonyokat, kötődéseket, a támogatottság érzékelését, illetve sokszor bizonytalanságot eredményez. Ezek a családok gyakran válnak diskurzusfüggővé (Galvin 2006): családon belül és kívül is több kommunikációra van szükségük. „Át kell rendezniük az elvárásaikat, és azon kell dolgozniuk, hogy hallássérült gyermekük halló szülőjeként megkonstruálják saját különleges identitásukat” (Scharp et al. 2018: 131). A diskurzusok alkalmasak arra, hogy a szülők a megváltozott helyzetben saját és gyermekük szerepét újra és újra meghatározzák, kialakítsák gyermekük állapotához való viszonyukat, meghatározzák a nevelési céljaikat, s azt, hogy mely nyelveknek milyen szerepet szánnak a folyamatban.

Az előadás arra a kérdésre keresi a választ, hogy a siket gyerek(ek)et nevelő halló szülők diszkurzíve hogyan konstruálják gyermekük állapotát, s ez hogyan határozza meg azt, hogy miként tekintenek a jelnyelvre. A kérdésekre 9 halló szülővel készített egyéni interjúk kvalitatív elemzésével kerestem a választ. A több mint 16 órányi hanganyagot 2002 és 2007 között rögzítettem. A félig strukturált interjúk során a gyermek(ek)kel, illetve a siketiséggel, a jelnyelvvvel kapcsolatos témakörben feltett kérdésről beszélgettünk. Az elemzések azt mutatják, hogy a siketség legtöbbször fogyatékosként, deficitként konstruálódik, amely rejtve maradhat, amennyiben a jelnyelv nem teszi láthatóvá. Ennek megfelelően a jelnyelv olyan stigmaként értelmeződik, ami leleplez egy stigmatizált állapotot, amelyen a gyermekén keresztül a szülő is osztozik.

Irodalom

- Galvin, Kathleen 2006. Diversity's impact on defining the family. In L. H. Turner & R. West (eds.), *The family communication sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage. 3–19.
- Scharp, Kristina M. – Barker, Brittan A. – Rucker, Sidney N. – Jones, Hannah D. 2018. Exploring the Identities of Hearing Parents who Chose Cochlear Implantation for their Children with Hearing Loss. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 2018, 131–139.

✉ hattyar.helga@btk.elte.hu

JANI-DEMETRIOU BERNADETT
Eötvös Loránd Tudományegyetem

A javítás mint feszültség forrása tanár-diák interakciókban

Az előadás a bahtyini heteroglosszia (1986) megközelítése alapján elemez tanár-diák interakciókat egy olyan kelet-magyarországi általános iskolában, melyben az utóbbi években történt, az iskola tagintézményeinek összevonásából eredő változások miatt jelentős mértékben megnőtt az iskolai közösségben romaként értelmezett diákok száma. Ez a megváltozott helyzet feszültséget okoz. Bahtyin (1986) szerint a feszültség nem csak a nyelvben, hanem a dialogicitásban megjelenített hangokban és a hozzájuk kapcsolódó társas jelentések közötti viszonyokban is folyamatosan jelen van. Bahtyin (1986) a hang metaforájával olyan interakcióban létrejövő, emberekre jellemző szemiotikai tevékenységet illet, mely személyekhez és csoportokhoz kötődő társas jelentéseket is közvetít. Ez az értelmezés hozzájárul az interakcióban megjelenő, feszültséget okozó társas jelentések, ideológiák és vélekedések megismeréséhez. Az előadásban bemutatott nyelvészeti etnográfiai jellegű kutatásban az adatgyűjtés órai hospitálások, a diákokkal, tanárokkal készített interjúk, illetve videófelvevételek segítségével történt. A felvételeken levő tanárok és diákok tanórai interakcióiban a feszültséganalízis (Hong et al. 2017) módszerével azonosítottam feszültségeket (például konfliktust, stilizálást, csöndet és javítást). Ezek közül jelen előadás a tanári javításra fókuszál. Szabó (2012) a javításokat a diskurzusban megjelenő nyelvi minősítéseként értelmezi, melyek bizonyos változók mentén és az iskolai normák szerint értékelik a gyerekek beszédmódjait. Így a javítás gyakran a nyelvi hátrány koncepcióban is megjelenő sztenderd és nem-sztenderd oppozíció rekonstruálásának nyelvi eszköze, megjelenése pedig összefügg a dominanciaviszonyokkal. Az előadásban bemutatott interakciókban a javítás tehát olyan osztálytermi diszkurzív cselekvésként jelenik meg, melyben az egyes beszélők nyelvi ideológiái szerint és nyelvi alapon minősítenek egyes beszédmódokat. A javítás mint az osztályteremben jelentkező feszültség elemzésével bemutatom, hogy hogyan válnak az osztálytermen belüli komplex viszonyrendszerek megismerhetővé. Amellett érvelek, hogy az iskolai közösség változó nyelvi és etnikai helyzete befolyásolja a helyi diskurzusokat. Az előadás bemutatja, hogy a tanári és tanulói diszkurzív stratégiák hogyan formálódnak ebben a megváltozott etnolingvisztikai iskolai környezetben.

Irodalom

- Bahtyin, Mihail Mihajlovics 1986. A beszéd műfajai In: Bahtyin, Mihail Mihajlovics A beszéd és a valóság. Filozófiai és beszédelméleti írások. Budapest: Gondolat. 357–419.
- Hong, Xiaoli – M. Falter, Michelle – Fecho, Bob 2017. Embracing tension: using Bakhtinian theory as a means for data analysis. In: Qualitative Research 2017, Vol. 17(1) 20–36.
- Szabó, Tamás Péter 2012. „Kirakunk táblákat, hogy csúnyán beszélni tilos”. A javítás mint gyakorlat és mint téma diákok és tanáraik metanyelvében. Dunaszerdahely: Gramma.

✉ jani.bernadett@gmail.com

KONTRA MIKLÓS

Károli Gáspár Református Egyetem

Az angol nyelv a mai Magyarországon

Az angol Magyarországon a legutóbbi időkig idegen nyelv volt (Kachru modellje szerint). 1990 után az angol nyelv és kultúra sosem látott mértékben hatolt be a magyarok életbe. A tudományos életben, különösen „az MTA doktora” címre beadott értekezések mutatják ezt, folyamatban levő nyelvcsere zajlik, az angol kiszorítja a magyart. Legalább hat évtized óta a magyar államnak nincs semmilyen értelmes (vagy értelmezhető) nyelvpolitikája, ami lassítaná az angol terjedését. Ilyen nyelvpolitikája nincs az egyetemeknek sem és az MTA-nak sem. A jelek szerint nem is tudják, hogy ilyesmire szükségük lenne. Magyarországon a brit kormány három évtized alatt elérte azt a célját, hogy Kelet-Európában az orosz mint második nyelvet az angol váltsa föl. A mai kormány „nyelvpolitikája” gyakorlatilag segíti az angol terjedését Magyarországon.

✉ kontram@gmail.com

KOZMÁCS ISTVÁN – VANČO ILDIKÓ
Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

A standard nyelvváltozat mint a diszkrimináció eszköze a szlovákiai magyar nyelvtanoktatásban

A nyelvtanoktatás – akár Szlovákiában, akár Magyarországon vizsgálva az ott megjelenő tartalmakat – még a 21. században is abból a feltevésből indul ki, hogy a tanulóknak egy nyelvi normát kellene elsajátítani. A magyar tannyelvű szlovákiai iskolákban a tantervi követelményekben és a tankönyvekben megfogalmazott nyelvi célok standardcentrikusak, mely megközelítés nagy mértékben hatással lehet a szlovákiai magyar nyelvváltozat presztízsére (Vančo 2014). A tantervekben és tankönyvekben közvetített nyelvszemlélet vagy figyelmen kívül hagyja a nyelvérintkezés során létrejött nyelvváltozat pusztá létét vagy nyelvromlásként értelmezi azt. Ennek eredményeként az anyanyelvi oktatás nem tud érdemben foglalkozni a nyelvjárási formák és a kétnyelvűségből adódó nyelvi jelenségek használatával, annak ellenére, hogy azok a mindennapi nyelvhasználat részei.

Az oktatás során metanyelvi közlések, a tananyagok segítségével közvetített nyelvre vonatkozó ideológiák segítségével alakulhatnak ki a nyelvvel, és így a nyelvhasználókkal szembeni negatív attitűdök, megágyazva az indirekt diszkrimináció számos formájának.

Előadásunkban a szlovákiai magyar iskolák számára kidolgozott magyar nyelvtan tantárgy *Állami oktatási program* nyelvszemléletének, és az alapiskolai és a középiskolai nyelvtankönyvek szövegeinek elemzésével mutatunk rá azokra a szlovákiai magyar oktatásban megjelenő nyelvi ideológiákra, melyek az egyes nyelvhasználati megnyilvánulásokra vonatkozó értékítélet segítségével diszkriminálják a beszélőt is, a nyelvi és nyelvváltozati sokféleséget negatív jelenségként bemutatva vezethet negatív megkülönböztetéshez.

Irodalom

Vančo Ildikó 2014. A magyar nyelvtan tanításának tantervi követelményrendszere Szlovákiában. In: Vančo Ildikó–Kozmács István (szerk.) A kisebbségi magyar nyelvtanítás kihívásai a 21. század elején. Nyitra: Konstantin Filozófus Egyetem, 77–99.

✉ vancoildiko@gmail.com

KRESZTYANKÓ ANNAMÁRIA
Eötvös Loránd Tudományegyetem

A nemi határok és a zsidóság megjelenése kamaszok narratív és vizuális gyakorlataiban

Előadásomban 14–18 éves budapesti zsidó diákok identitáskonstrukcióinak narratív és vizuális mintázatait elemzem a szociokulturális nyelvi portfólió módszerével. Fő célom a diákok nemi határainak, valamint az ehhez kapcsolódó szerepideológiákra érkező reflexióinak etnográfiai leírása. A kamaszok társas nyelvi gyakorlatainak elemzése során tehát az identitás narratív és vizuális konstrukcióit vizsgálom, mely megállapítások nemcsak antropológiai nyelvészeti, hanem pedagógiai és neveléstudományi szempontból is jelentősek lehetnek.

A kutatás a következő kérdésekre fókuszál:

- a.) Milyen nyelvi/képi erőforrások mentén hitelesítik a nemiség konstrukcióit a kamaszok?
- b.) Hogyan hozzák létre a fiatalok saját csoportidentitásukat tárgykultúrájuk bemutatásán keresztül?

A vizsgálat során alkalmazott elméleti keret a szociokulturális nyelvészeti irodalom (Bucholtz–Hall 2005) mellett az interpretatív antropológiai (Kovai 2017) és a szociális designelméleti (Papanek 2005) megközelítéseket egyesíti, így a kutatás során az identitás tárgyalásos, fluid társas gyakorlatként értelmeződik.

Az általam alkalmazott etnográfiai módszertan a szociokulturális nyelvi portfólió (Kresztyankó 2019), mely alapvetően a saját testen kívül a beszélés saját módjait is megjeleníti interjúkkal kiegészülve. A kutatás során a testkép és a beszédmódok vizualizációján keresztül a nemi és etnikai jegyek, valamint a tárgyi környezet kap kiemelt szerepet. A diákok környezet- és tárgykultúráján keresztül megjelenített testképe tehát nemcsak a tárgyi környezetet, hanem a nyelvi repertoárt (így a nemi és etnikai ideológiákat) is képes láthatóvá tenni.

Irodalom

- Bucholtz, Mary – Hall, Kira (2005): Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies* 7. 585–614.
- Kovai Cecília (2017): A cigány–magyar különbségtétel és a rokonság. L'Harmattan. Budapest.

Kresztyankó Annamária (2019): A szociokulturális nyelvi portfólió mint a nyelvi tudatosság módszertana. *Anyanyelv-pedagógia XII. évfolyam*, 2019/3. 18–30.

Papanek, Victor (2005): *Design for the Real World: Human Ecology and Social Change*. Chicago Review Press.

✉ annamari915@gmail.com

LAIHONEN, PETTERI – BODÓ CSANÁD – GÁSPÁR JUDIT – JANI-DEMETRIOU
BERNADETT

*University of Jyväskylä – Eötvös Loránd Tudományegyetem – Budapesti Corvinus Egyetem –
Eötvös Loránd Tudományegyetem*

Családi nyelvpolitika a moldvai csángó falvakban

A nemzetközi családi nyelvpolitikai kutatások középpontjában a migrációban érintett, a saját otthonukat elhagyó családok vizsgálata áll. E kutatások a nyelvi erőforrásaik sokféleségét és a célországokban jelentkező kihívásokat tárják fel. Jóval kisebb figyelem irányul az otthon maradók családi nyelvpolitikájára. Kutatásunk helyszíne néhány moldvai csángó település, amely érintett az intenzív munkaerő-migrációban. A kutatás során az otthon maradó anyákkal készült félig strukturált interjúkat az interakciós diskurzuselemzés módszerével vizsgáltuk. Az interjúk a magyar–román nyelvcsere visszatérő narratíváit és a migrációról szóló történeteket, valamint a magyar nyelvű oktatásban való részvételről szóló beszámolókat tartalmaznak. Kutatásunk a kritikai családi nyelvpolitika keretrendszerére épül, és arra kérdez rá, hogy mi a család, mi tekinthető nyelvnek, és hogyan határozható meg a nyelvpolitika ezekben a családokban, azaz miként alakítják a Moldvában élő anyák a családra, gyerekeikre és saját életútjukra vonatkozó nyelvi döntéseiket. Rámutatunk arra, hogy a moldvai anyák az interjúkban nem jelenítik meg önmagukat a családi nyelvpolitikáért felelős ágensként. A családi nyelvpolitikát diszkurzívan külső autoritásokhoz kapcsolják, elsősorban a román tannyelvű iskolához és a moldvai magyar nyelvi oktatási programhoz, vagy a közösségi nyelvi gyakorlatokkal hozzák összefüggésbe.

✉ petteri.laihonen@jyu.fi

✉ bodo.csanad@btk.elte.hu

✉ judit.gaspar@uni-corvinus.hu

✉ jani.bernadett@gmail.com

MÁRKU ANITA

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem, Nyelvtudományi Kutatóközpont

A „Pozakarpatszki Mémek” mint a civil szociolingvisztika működő gyakorlatai

A „Pozakarpatszki Mémek”, a „Dógok Pozákárpátszki” (és rokonai: a Beregszászijárás és az Ungvárijárás mém-oldalak) olyan gyakorlóközösségek, melyek a szociális média különböző felületein vannak jelen (pl. Facebook, Instagram, TikTok), tízezres nagyságrendű követőtáborral. Főképpen mémeket, de videókat is gyártanak az oldalak szerkesztői, és célzottan a kárpátaljai (vagy innen elszármazott) magyar-többnyelvű közönséget szólítják meg. Az oldalak névjegyeiben humoristaként, digitális tartalomkészítőként határozzák meg magukat.

A megosztott tartalmak célja elsősorban a szórakoztatás, de ezen túl megjelenik a társadalomkritika, a reflektálás azokra az aktuális közéleti eseményekre, melyek a szűkebb, magyarlakta régiót és a magyar beszélőközösséget érintik (velük történik, róluk szól) Kárpátalján. A tartalmak értelmezéséhez szükséges a közös tudás, a korábban vagy most megélt „kárpátaljaiság”.

A kutatás tárgyát az adja, hogy a mémoldalak szerzői ezzel az alulról jövő kezdeményezéssel sokkal többet érnek, mint hinnék: nemcsak remekül szórakoztatnak, de hatnak is. Több ezer hasonló háttérű és tudású beszélő körében népszerűsítik a kárpátaljai beszélőkre jellemző többnyelvű nyelvi gyakorlatokat, a regionális magyar nyelvváltozatot (vö. Kocsis és mtsai. 2022: 101–118), hozzájárulnak a csoportszolidaritás erősítéséhez, és részt vesznek a kárpátaljaiság (különböző identitás-markerek mentén) konstruálásában is – teszik ezt nem nyelvészként, nem társadalomkutatóként, hanem civilként, kedvtelésből.

Az előadásban ezeknek a specifikusan kárpátaljai mémoldaloknak a bottom up létrejövő civil szociolingvisztikai (vö. Rymes and Leone 2014) tevékenységébe tekintünk bele példák segítségével. (Az előadás egyben egy formálódó kutatás bevezetője is.)

Hivatkozások:

Kocsis Zsuzsanna, Krizsai Fruzsina, Szabó Gergely, Bodó Csanád, Varga Fruzsina Sára: Civilek a nyelv térbeli változatosságáról szóló tudás létrehozásában. In: Karmacsi Zoltán, Márku Anita, Máté Réka szerk. 2022. A határ mint konvergáló és divergáló tényező a nyelvben. Tanulmányok a 21. Élőnyelvi Konferenciáról. II. RFKMF, Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, Termini Egyesület.

Rymes, Betsy – Leone, Andrea R. 2014. Citizen sociolinguistics: A new media methodology for understanding language and social life. Working Papers in Educational Linguistics (WPEL) 29/2:pp. 25–43.

✉ marku.anita@gmail.com

MARTHY ANNAMÁRIA

Semmelweis Egyetem

Nyelvi ideológiák a szülésznő–szülő nő kommunikációban

A vajúdással és szüléssel kapcsolatos tudományos kutatások többsége a medikális szemléletben fogan, és eredményeik is ezt a paradigmát tükrözik (Héjja-Nagy, 2014; Dixon et al., 2013). A vizsgálódások témájukat tekintve általában a szülés és születés élményét, a folyamat medikális és bio-pszichoszociális összetevőit taglalják (Pápay-Rigó, 2015). Újabb keletű és kevesebbet kutatott téma a szülés körüli segítők munkájának fókuszba állítása (Gebriné et al., 2017; Hunter et al. 2008; Lundgren-Dahlberg, 2002). A nők számára a gyermek világrahozása életre-szólo élményt jelent és vitathatatlan, hogy a szülésznőknek hatalmas szerepük van abban, hogy milyen tapasztalatokkal gazdagodnak a szülő nők a szülés során. Kutatásomban a szülő nők szülésről, szülésznőkről való vélekedéseit vizsgálom. Ezzel párhuzamosan elemzem a szülésznők szülésről, hivatásról, szülő nőkről való vélekedéseit is. A feltáró, kvalitatív kutatásban a konverzációelemzés módszerét követve hangfelvételek rögzítését, majd transzkribálását végzem. Az adatgyűjtéshez spontán interjúkat és mélyinterjúkat készítek mind a szülésznőkkel mind a már szült nőkkel a szüléssel kapcsolatos élményeikről. Az interjúkat kiegészítik a résztvevő megfigyelés által gyűjtött adatok, illetve egy kérdőíves adatgyűjtés során kapott eredményei. Az adatok elemzése során a nők narratíváit a kiemelkedő témák szerint kódolom: vélekedések a szülés nehézségéről, a segítők felkészültségéről, a szülésznő szerepéről, a szülésznővel és terhes nővel való kapcsolatteremtés módjáról, a szülésznővel és szülő nővel való együttműködés minőségéről. Az így azonosított témákon keresztül megismerhetjük a szülő nők és a szülésznők saját maguk által kialakított elképzeléseit egy meghatározó élménnyel, a szüléssel kapcsolatban. A megismert nyelvi ideológiák a szülésznőképzés számára kiemelkedő fontossággal bírnak, hozzájárulhatnak sikeresebb szakmai felkészítésükhöz.

✉ annmarthy@yahoo.com

MUSTONEN, SANNA – SCHMIDT ILDIKÓ
University of Jyväskylä – Károli Gáspár Református Egyetem

Integration of children arriving in Finland and Hungary from Ukraine

Due to the state of war in Ukraine, since February 24th, 2022, a large number of refugees have arrived in Finland and Hungary. A significant part of them came with their families. They are mainly single mothers or men between 18 and 60 and their families. When the armed conflict broke out, it was unknown how long it would last. Thus, some families decided to send their children to school in Hungary and not, or not only, to continue the 2021/22 academic year online in Ukrainian public education. In September, 2022 lot of new learners appeared in the education systems as the war did not let their families return to Ukraine.

Our research aims to examine the children's enrollment and integration process into the Finnish and Hungarian public education system and their experience with the change in their place of residence. The research methodology we follow is a participatory approach, given that we want to learn about children's experiences. Alongside researchers, the children's parents and teachers are involved in the research as participants. We gather data about the children in different ways (1) in the form of interviews with the children, (2) their parents and teachers narrate events from everyday interactions, in which they were participants; and also they retell and audio record stories narrated by the children; (3) they keep diary records; (4) they also make audio and video recordings at home and school.

In our presentation, we show the integration patterns that emerged in the past year and a half of the research, which concentrate on the phenomenon of language use and school integration. We present the results stemmed from the interviews with teachers and educators both in Hungary and Finland. We give a comparative analysis of the school integration in the two countries.

✉ schmidt.ildiko@kre.hu

NÉMETH BOGLÁRKA

Babes-Bolyai Tudományegyetem

A „székely beszéd” regisztrálásáról

Az előadásban összegzett kutatás egy esettanulmány alapján igyekszik körüljárni azokat a nyelvi/kommunikációs jegyeket, melyek bizonyos napjainkban tetten érhető sztereotipikus székelyreprezentációk alapjait képezik. A kutatás a regisztráció (enregisterment) kulcsfogalma köré szerveződik. Az előadáson röviden szó esik majd a „székely nyelvjárásként” azonosított beszédmód sztereotipikus reprezentációinak fő szintereiről (nyelvtudomány, szépirodalom, film- és reklámpar, bohózatok, stand up comedy és egyéb humoros műfajok, a közösségi média különböző platformjai és nem utolsó sorban a preskriptív hagyományt fenntartó közegek), illetve a regisztrációs folyamatok társadalmi hatásairól, továbbá esettanulmányként elemzésre kerülnek bizonyos, videómegosztó oldalakon szereplő tartalmak, melyek fogadtatásuk és utóéletük révén prominens regisztrációs jelenségcsoportnak tekinthetők. Az elemzés célja annak szisztematikus felderítése, hogy milyen kommunikációs jegyek teremtik meg a közönség számára az autentikus székely hangot ezekben a videóknak. Ennek érdekében egyrészt sor kerül a felvételeken megjelenített karakterológiai figurák által produkált hangtani, lexikális, grammatikai és pragmatikai jelenségek számbavételére, másrészt azoknak a videómegosztó oldalakon elérhető reakcióknak az elemzésére, melyek valamilyen módon a karakterológiai figurák és/vagy a megjelenített nyelvi jellegzetességek autenticitását minősítik.

✉ boglarka.nemeth@ubbcluj.ro

SCHIRM ANITA

Szegedi Tudományegyetem

Diskurzusjelölők szociolingvisztikai interjúk nyelvi vélekedéseiben

Korábbi kutatások (Sz. Hegedűs 2002, Bartha–Hámori 2010, Schirm 2021) kimutatták, hogy a nyelvi interjúkban a legnagyobb érintettséget kiváltó témák stílusváltozást idéznek elő, ami a diskurzusjelölők számának és funkcióinak megváltozását vonja maga után. Az előadásban a Nyelvi vélekedések mintázatai Szegeden és környékén projekt keretében 10 szegedi általános iskolai tanárral készített interjú anyagát elemezve a nyelvi vélekedéseknek és a diskurzusjelölő-használatnak az összefüggéseit mutatom be. A kutatás azt vizsgálja, hogyan működik az adatközlők beszédpercepciója a nyelvjárás – köznyelv kontinuumban, milyen pozitív és negatív fogalmakat idéz fel a tudatukban a helyi nyelvjárás, illetve hogyan függ össze egymással a nyelvjárás és a lokális identitás. Az interjúkban mind a különböző modulokban, mind pedig az SR-teszteknél megfigyelhető volt, hogy a nyelvi vélekedések, attitűdök, ideológiák megjelenésekor az adatközlők ösztönösen használták a diskurzusjelölőket. Ezekkel az elemekkel a véleményüket próbálták tompítani, s az arculatukat igyekeztek védelmezni. Az előadás a korpuszból származó példákon keresztül mutatja be a diskurzusjelölők kommunikációs-szervező, illetve pragmatikai szerepkörét.

Irodalom

- Bartha Csilla – Hámori Ágnes 2010. Stílus a szociolingvisztikában, stílus a diskurzusban. Nyelvi variabilitás és társas jelentések konstruálása a szociolingvisztika „harmadik hullámában”. *Magyar Nyelvőr* 134/3: 298–321.
- Sz. Hegedűs Rita 2002. A BUSZI elemzése a diskurzusjelölők szempontjából. Előadás: XII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus, Nyelvek és kultúrák találkozása, Szeged, 2002. március 28.
- Schirm Anita 2021. Diskurzusjelölők szövegeken innen és túl. *Loisir Kiadó*, Budapest

✉ schirmanita@gmail.com

SCHLEICHER NÓRA – SUNI, MINNA

Budapest Metropolitan University – University of Jyväskylä

Naming and framing newcomers in the public media in Hungary and Finland

In our ethnographic research initiative we focus on the reception and positioning of displaced people from Ukraine and their engagement in the local language communities in Hungary and Finland. Our aim is to gather rich, longitudinal ethnographic data in both contexts by focusing on school-age youth and working-age females settling down in rural areas, in particular, but the wider societal context is also present through media monitoring and analysis.

The categorizations and labeling (e.g. Zetter 1991) present in the media data are in the core of the analysis discussed in this presentation. Our research question is how the Ukrainian newcomers are named and framed in the public media. Are they referred to as migrants, refugees, asylum seekers or guest workers, for example, and what kind of broader discourses are framing their presence in the media? Also the connotative meanings and intertextual history of the wordings will be briefly discussed in the context of both societies.

Theoretically our collaborative research work relies on several disciplines and brings together their conceptualisations of language, engagement and belonging in local communities. Language is seen as key to participation in any social action, while engagement refers to the active commitment to certain actions or environments (Walqui & van Lier 2010). Belonging is emotional attachment and a feeling of being at home, understood and safe; it can be seen as integral to an individual's well-being (Enbuska et al. 2021). In the media analysis, however, the opposite of these is merely present: through labeling the individuals and groups are typically denied belonging and full participation. The difference between the current discourses and those of 2015-2016 is evident, however.

References

- Becker, H.S. 1963. *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. The Free Press.
- Enbuska, M., Lähdesmäki, M. & Suutari, T. (2021) Belonging and its frames: Rural employers' boundary construction concerning immigrant employees. *Sociologia Ruralis* 61 (3), 543-560. <https://doi.org/10.1111/soru.12346>
- Goffman E. (1974) *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.

Walqui, A. & van Lier, L. (2010) Scaffolding the Academic Success of Adolescent English Language Learners: A Pedagogy of Promise. WestEd.

Zetter, R. 1991. Labelling refutes: Forming and transforming a bureaucratic identity. *Journal of Refugee Studies*, 4 (1) 39–62.
<https://doi.org/10.1093/jrs/4.1.39>

✉ nschleicher@metropolitan.hu

✉ minna.suni@jyu.fi

SIMON SZABOLCS – MISAD KATALIN
Selye János Egyetem – Comenius Egyetem

Dél-Szlovákia kétnyelvősége néhány szempontból – nyelvválasztás, nyelvi kompetenciák, helyi önkormányzatok hivatali kétnyelvősége

Az előadás célja Dél-Szlovákia néhány választott települése kétnyelvőségeinek feltérképezése, azé a területé, amely két autochton nemzetiség lakóhelye. A kiválasztott szempontok a következők:

- a) nyelvválasztás, nyilvános nyelvhasználati színtereken és a magánszférában
- b) első nyelv (anyanyelv) és nemzetiség összefüggése a vizsgált településeken
- c) nyelvi kompetenciák a kétnyelvű beszélőközösségekben
- d) települések önkormányzati hivatalának szlovák–magyar kétnyelvősége

A tervezett előadás kutatási projekten alapul, amelynek alapja terepmunka, kérdőíves felmérés, vizuális adatok gyűjtése és kétnyelvű dokumentumok elemzése. A kutatópontokként kiválasztott települések kétnyelvű beszélőközösségek, az erősen magyar dominánstól az enyhén magyarig. A kérdőíves felmérés kutatási kvótajellemzője a válaszadók nemzetisége/első nyelve, mivel a cél az adott terület lakosságának a kétnyelvűséggel, nemzeti önrendelkezéssel és asszimilációs tendenciákkal kapcsolatos véleményorientáltságának és attitűdjeinek, valamint a kiválasztott településeken a helyi önkormányzatok kétnyelvőségeinek megismerése.

A kérdőíves felméréssel nyert adatbázis mellett vizuális adatbázist is létrehozta a szerzők. Ennek alapján az előadás a települések önkormányzati hivatalának szlovák–magyar kétnyelvűségével is foglalkozik. A hivatalos érintkezés nyelvét az 1999. évi kisebbségi nyelvhasználati törvény vonatkozó rendelkezéseinek tükrében az alábbi színtereken vizsgálják a szerzők: a hivatalok külső és belső feliratainak nyelve, a szóbeli ügyintézés nyelve, az írásos ügyintézés nyelve, az önkormányzatok kommunikációs eszközeinek nyelve. Az előadásban mindemellett rámutatunk a törvényi rendelkezések gyakorlati alkalmazását nehezítő problémákra, illetve érintőlegesen kitérünk a kisebbségi nyelvhasználati jogok érvényesítésének alapvető feltételeire is. A vizsgálat eredményei részben saját, több mint húsz éve folyó empirikus kutatások eredményein; részben a pozsonyi magyar tanszéken a hivatali kétnyelvűség témakörében készült szakdolgozatok tanulságain alapulnak.

Az előadás szerzői azt a kérdést is boncolgatják, hogy a kutatási eredményeik alapján feltárt állapot kedvező irányba megváltoztatásában – teljesebb körű és

működő hivatali kétnyelvűség, a magyar nyelv hivatalos szintereken való nagyobb mértékű használata, az asszimilációs tendenciák csökkentése – milyen irányokban lenne szükséges hatást kifejteni, ill. kinek a felelőssége elsősorban a gyakorlati lépések megtétele.

✉ simons@ujv.sk

✉ katarina.misadova@uniba.sk

SINKOVICS BALÁZS
Szegedi Tudományegyetem

A nyelvjárás hagyományőrzés? – A Szeged környéki *ö*-zés Hódmezővásárhelyen

A nyelvjárások visszaszorulása Európában évtizedek óta – nyelvenként és nyelvjárásonként különböző mértékben – általánosan jellemző. Azt is tapasztaljuk, hogy a regionális változatok beszélői nyelvüket a standardhoz közelítik. Magyarországon is régóta megfigyelhető a standard terjedése, vannak azonban olyan helyek, települések, ahol a folyamat lassabbnak bizonyul, mint máshol. Bár az országban másfelé szegedinek mondják az *ö*-zést, Szegeden és környékén sokan úgy vélik, hogy a városban már alig használatos, és sokkal inkább „Hódmezővásárhely az *ö*-zés föllegvára”.

Hódmezővásárhelyen nemcsak az idősebbek, hanem a fiatalok közül is sokan használják a városban az *ö*-zést, bár eddigi kutatásaink adatközlői szerint egyre kevésbé. Hódmezővásárhelyen van olyan kezdeményezés, amelynek szervezői gyűjtést kezdeményeznek, versenyeket hirdetnek, amelyre *ö*-ző nyelvváltozaton írt pályamunkát lehet beadni.

Nyelvi vélekedések Szegeden és környékén című pályázatunk egyik települése az említett Hódmezővásárhely. Előadásomban azt mutatom be, hogyan vélekednek diákok és tanárok, szülők és nagyszülők, az *ö*-ző kör tagja arról, hogy kellene-e, lehet-e tenni valamit a nyelvjárás megőrzéséért, és ha igen, mit, milyen módon. Szükségét látják-e külső segítségnek, tanácsadásnak, és az oktatás, a hagyományőrzés mellett mit tudnak ők maguk tenni az *ö*-ző beszéd fennmaradásáért.

✉ sinkov@hung.u-szeged.hu

SZABÓ GERGELY – SZABÓ NIKOLETT – KŐSZEGI ÁRON

*Eötvös Loránd Tudományegyetem, MTA–ELTE Kollaboratív Írás Kutatócsoport,
Nyelvtudományi Kutatóközpont – Eötvös Loránd Tudományegyetem*

A büszkeség és a haszon diskurzusai három kisebbségi kontextusban Összehasonlító vizsgálat Katalónia, Csallóköz és Budapest példái alapján

A késő modernitás korát két erős ideológiai diskurzus hatja át: a büszkeség és a haszoné. Ezek a diskurzusok egyszerre kezelik a nyelveket politikai-kulturális termékként, tehát az identitás hiteles jelölőjeként, valamint gazdasági tényezőként, és így technikai képességként (Heller–Duchêne 2012). E két diskurzusról számos szociolingvisztikai esetleírás készült a 2000-es és 2010-es években, különösen kisebbségi kontextusban, ahol ezek a diskurzusok az autenticitás és a névtelenség ideológiáival is összekapcsolódnak (Woolard 2016). Arra azonban kevés példát láttunk, hogy különböző terepek tapasztalatait összegző tanulmányok készül-
nének abból a célból, hogy a kvalitatív kutatások is összehasonlíthatóvá váljanak. Előadásunkban ilyen összehasonlításra vállalkozunk: három különböző kisebbséggel foglalkozó szociolingvisztikai és nyelvészeti etnográfiai szemléletű kutatás vonatkozó eredményeit vetjük össze. Az első terep a katalóniai magyar diaszpórák közösségé (Szabó G. 2023), a második a csallóközi magyar fiataloké (Szabó N. 2023), a harmadik pedig egy magyarországi szexuális kisebbségé (Kőszegi 2022). Az összehasonlítás kérdése az, hogy a 2020-as években a beszélők különböző nyelvekhez (így a magyarhoz, katalánhoz, spanyolhoz, szlovákhöz és angolhoz) kapcsolódó stratégiáiban miképp jelennek meg a büszkeség és a haszon diskurzusai. Az összehasonlító elemzés fő állítása az, hogy ezeket a stratégiákat úgy hatják át a haszon diskurzusai, hogy a büszkeség többé nem magától értetődően kapcsolódik az autentikus(nak tételezett) nyelvekhez, e példákban a magyarhoz és a katalánhoz. A három kutatás sajátossága volt az is, hogy bár nem alkalmaztak egységes módszertant, mindegyik kísérletet tett a kutatás résztvevőivel való együttműködésre, a kutatás különböző fázisaiba való részvételi szempontú bevonásába. Azt állítjuk, hogy mindez azért fontos, mert a résztvevők nyelvi szakértelme így tudja validálni a szociolingvisztikai kutatás eredményeit, valamint az újonnan keletkező tudás így tud hasznosulni az érdekeltek körében is.

Irodalom

Heller, Monica – Duchêne, Alexandre. 2012. Pride and profit: Changing discourses of language, capital and nation-state. In: Heller, Monica – Duchêne, Alexandre (eds.): *Language in Late Capitalism: Pride and Profit*. New York – London: Routledge. 1–21.

<https://doi.org/10.4324/9780203155868-6>.

- Kőszegi Áron 2022. „Egy igazi férfinak igazi borbély jár”. Férfiképek a *Humen* magazinban. In: Daróczy Jakab – Hajdu Ildikó – Nyerges Csaba – Prótár Noémi (szerk.): *Határok és határátlépések*. Budapest: ELTE Eötvös József Collegium. 29-50.
- Szabó, Gergely 2023. *A critical sociolinguistic study of diasporization among Hungarians in Catalonia*. Barcelona – Budapest: Universitat Oberta de Catalunya – ELTE Eötvös Loránd University. Public defence: 31 January 2023. <https://www.tdx.cat/handle/10803/687700>.
- Szabó Nikolett 2023. *Nyelvi ideológiák csallóközi egyetemisták körében*. Szakdolgozat. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Woolard, Kathryn A. 2016. *Singular and Plural: Ideologies of Linguistic Authority in 21st Century Catalonia*. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190258610.001.0001>.

✉ szabo.gergely@btk.elte.hu
✉ nikolett986@gmail.com
✉ koszegi.aron1@gmail.com

SZABÓ T. ANNAMÁRIA ULLA
Eötvös Loránd Tudományegyetem

**„A mindennapi nyelv a francia, de ha karácsonykor rájuk jön a magyar,
akkor magyarul beszélnek.”**

Longitudinális vizsgálatok Franciaországban

A tanulmány a Franciaországban élő, magyar–francia kétnyelvű, másodgenerációs beszélők nyelvhasználati szokásainak és identitásképzési stratégiáinak változásait (Hamers&Blanc 1989), valamint a „családi nyelvi menedzsment” (‘managing language in the family’ Spolsky 2009: 10–30) gyakorlatainak változásait vizsgálja. A változásvizsgálat longitudinális módszerrel történik: a 15–16 éve rögzített szociolingvisztikai interjúk kérdéseiből összeállított, részben megismételt, fókuszosított interjúk kérdéssorát, 2023-ban a korábbi adatközlők egy része válaszolta/válaszolja meg, valamint a panelkutatás mellett, az adatközlők segítségével, további adatközlők bevonásával, trendkutatás megvalósítását is előkészítem (Borbély 2014: 151).

A korábbi vizsgálat idején az adatközlők 15–25 év közöttiek voltak, ma 30–40 évesek. Az eltelt idő olyan fontos élethelyzetbeli változásokat eredményezett, melyek jelentős identitásalakító pszichoszociális tényezők: munkavállalás, családalapítás, karrierépítés. Jelen kutatásban az adatközlők jóval tudatosabban reflektálhatnak saját nyelvi helyzetükre, hiszen az interjúk során végighaladhatunk az életükben és nyelvhasználatukban bekövetkezett változásokon. Fontos a reflektálás az identitásstruktúrák változására tér és idő függvényében (Pataki 1982), melybe beletartozik a nyelven túli identitáselemek (Szabó T. 2013: 217–220, Szabó 2022: 160–168) átértékelése is. A mikrovizsgálat célja a tudatosítás, az önreflexió, a hozott és saját maguk által létrehozott családi nyelvi menedzsment-minták, a nyelvi szocializációs stratégiák értékelése, saját szüleik és önmaguk esetében.

Az adatközlők részéről felmerülő jogos igény még szorosabb együttműködést tesz lehetővé: a személyes érintettség miatti bevonódás következtében, velük közösen tervezhetjük meg annak módját, hogyan válhatnak maguk az adatközlők egyben kutatókká azáltal, hogy saját környezetükben (pl. gyermekeik vagy más családtagjaik esetében) ők vehetnek fel interjúkat, amelyeket együtt elemezhetünk, vethetjük össze azokat a korábbi kutatási eredményekkel, így ezáltal lehetőségük lesz új célok kitűzésére, a jövő tudatosabb alakítására. Ez a kísérlet számunkra is egyértelmű haszonnal jár, hiszen „saját új, folyamatosan értelmezett szerepeink” szükségessé teszik a kutatási és kutatói gyakorlataink átformálását, megújítását (Bartha&Holecz 2017: 209).

✉ szabotannamaria@btk.elte.hu

VANČO ILDIKÓ – ILLÉS DÁNIEL
Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem

A magyar köznyelv használatával kapcsolatos vélekedések a szlovákiai magyar középiskolás diákok körében

A nyelvváltozatok között központi szerepet játszik a standard, melyben a nyelvi kifejezések jelentése, kiejtése, helyesírása kodifikálva van (Tolcsvai 2017: 222). A szlovákiai magyar anyanyelvi oktatás egyik célja, a köznyelv elsajátítása (ŠPÚ 2022: 30). A magyar nyelvközösség jelentős része a standard vagy standard közeli nyelvváltozatot (is) használja, ugyanakkor a szlovákiai magyar beszélőközösség nagy része nyelvjárási beszélő, a nyelvjárás az elsődlegesen elsajátított nyelvváltozatuk (Péntek 2019: 50–85). Kutatásunk célja annak felmérése, hogy a szlovákiai magyar középiskolás diákok egy kérdőíves vizsgálatban önbevallásuk alapján milyen beszédhelyzetekben használják a magyar köznyelvet, a különböző beszédhelyzetek befolyásolják-e nyelvhasználatukat, saját bevallásuk szerint ismerik-e a köznyelvet, s kaptak-e megjegyzést magyar nyelvhasználatukkal kapcsolatosan, valamint hogy véleményük szerint van-e különbség a Magyarországon és a Szlovákiában használt magyar nyelvváltozat között. A kutatásban 793 adatközlő vett részt 13 középiskolából Pozsonytól Tiszacsérnyőig. A megkérdezett diákok válaszai alapján elsődleges adatokat kaptunk a fentebb megfogalmazott kutatási kérdésekre. A kérdőíves felmérés során a diákok a kutatás céljaival összhangban álló kérdésekre válaszoltak a felsorolt beszédhelyzetek kiválasztásával, egy ötfokozatú Likert-skála, valamint eldöntendő kérdések megválaszolásával. Előadásunkban kitérünk arra, hogy a válaszok alapján a köznyelv használatát mely nyelvhasználati színtereken tartják fontosnak a válaszadók, milyen a nyelvjárási nyelvváltozatok megítélése, s az adatközlők milyen különbségeket ismertek fel a szlovákiai és a magyarországi nyelvváltozatok között. Az eredmények alapján elmondható, hogy az adatközlők felismerik a beszédhelyzetek és a nyelvhasználati színterek fontosságát, a köznyelv használatát leginkább az írásbeli kommunikációban, valamint magyarországi magyarokkal és az iskolai órák során folytatott beszélgetés során várják el. Saját régiója nyelvváltozatát (nyelvjárását) az adatközlők 65%-a pozitívan értékelt. A válaszadók 95%-a vélekedett úgy, hogy különbség van a Szlovákiában és a Magyarországon használt magyar nyelvváltozat között.

Irodalom

Tolcsvai Nagy, Gábor 2017. A magyar standard helyzete. In: A magyar nyelv jelene és jövője. Budapest: Gondolat Kiadó, 222–238 o.

Štátny Pedagogický Ústav, 2022. Maďarský jazyk a literatúra pre 2. stupeň ZŠ
<https://www.minedu.sk/data/att/22659.pdf> (online: 2023.03.30.)

Péntek János 2019. A nyelvjárások többletértéke a külső régiók kettősnyelvűségében és kétnyelvűségében. In: (szerk. Bódi Zoltán, Ferenczi Gábor, Pál Helén) A magyar nyelvjárások a XXI. században – nyelvstratégiai megközelítésben. Budapest: Magyarságkutató Intézet.

✉ vancoildiko@gmail.com

✉ daniel.illes@ukf.sk

VARGHA FRUZSINA SÁRA – KOCSIS ZSUZSANNA
Nyelvtudományi Kutatóközpont

Magyar nyelvjárási magánhangzók az akusztikai térben

A magyar nyelvjáráskutatás fő forrásai az impresszionisztikusan lejegyzett nyelvjárási adatok. Nagyrészt igaz ez az innovatív elemzési módszereket alkalmazó újabb kutatásokra is (l. pl. Vargha 2017). Eddig csupán elvétve akadnak példák a magyar nyelvjárások akusztikai jellemzőinek vizsgálatára, illetve akusztikai elemzések alkalmazására a nyelvjárási változások vizsgálatában (Both 2016, Kocsis 2013, Presinszky 2016, Vargha 2013). A magánhangzók akusztikai jellegzetességeinek variabilitását nagyobb területen vizsgáló kutatás nemzetközi viszonylatban is kevés van (Labov et al. 2006, SweDia 2000). Kevés az olyan kutatás is, amely korábbi hangfelvételek elemzésére vállalkozik, noha a XX. században készült nyelvjárási hangfelvételek egyedülállóan alkalmasak lehetnek arra, hogy képet kapjunk a magánhangzók ejtésében mutatkozó különbségekről, egy-egy nyelvjárási magánhangzórendszerének meghatározó jellegzetességeiről (Thomas 2018). Kutatásunkban vállaltuk, hogy A magyar nyelvjárások atlasza (MNyA.) 1960 és 1964 között készült hangfelvételei alapján akusztikai elemzéseket végzünk, elsődleges célunk a magánhangzóminőségek feltérképezése az első és második formánsértékek alapján. A formánsértékek meghatározását a PRAAT szoftverrel végezzük, PRAAT szkriptek futtatásával, ugyanakkor minden egyes mérést manuálisan ellenőrzünk, és ahol szükséges, kézi mérést is végzünk. Méréseinket a magánhangzók időtartamával együtt a lejegyzéseken belül, az egyes magánhangzó-realizációk fonetikus szimbólumaihoz kötötten rögzítjük. Ez biztosítja számunkra, hogy ne vesszen el a kapcsolat a mérések, a hanganyag és a lejegyzés között. Előadásunkban 30 kiválasztott interjúrészt elemzése alapján ábrázoljuk a magyar magánhangzók ejtésének térbeli variabilitását. Célunk, hogy számot adjunk a magánhangzórendszerek közti különbségekről és hasonlóságokról, ugyanakkor rámutassunk a hagyományosan a magyar egyezményes hangjelölés szerint különböző szimbólummal jelölt hangféleségek közti közel-azonosságokra és az azonos szimbólummal jelölt hangféleségek közti, az egyes magánhangzórendszerek jellegzetességeiből következő eltérésekre.

✉ fruzsa@gmail.com

MŰHELYEK

Közös terek teremtése
A Többszínű és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoport részvételi
kutatási gyakorlatai: Digitális kiállítás helyszíni „tárlatvezetéssel” és
kerekasztal-beszélgetéssel
kiállítás

A kiállítás a kutatócsoport bevonó-bevonódó részvételi kutatásainak gyakorlatából mutat be multimodális pillanatképeket. Ezek a „lenyomatok”, videó- és hangfelvételek, kisfilmek, fényképek, digitális és materiális anyagok kutatás közben és egy-egy újabb kutatás előtt; terepmunkákról, csoportülésekről, beszélgetésekből, workshopokról, projektmegbeszélésekről, stúdiómunkálatokról, konferenciáinkról, táborokról, ünnepekről, versenyekről, érzékenyítő eseményekről, a kutatások résztvevői csoportjaival, a kutatótársakká váló szereplőkkel és a helyi közösségekkel létrehozott és alakított harmadik terekben született anyagok.

Szervezők:

BARTHA CSILLA

Nyelvtudományi Kutatóközpont

valamint:

a *Többszínű és Edukációs Nyelvészeti Kutatócsoport* munkatársai, TÜCSÖK DOROTTYA és TÍMA PÉTER (tárlatvezetők)

✉ bartha.tkk@gmail.com

Szerepek, identitások, tanulás
A kutató változásai a részvételi kutatásokban
 kerekasztal-beszélgetés

A kiállításához szorosan kapcsolódó kerekasztal-beszélgetés az ott bemutatott különféle bevonódó kutatásainkban részt vevő (köztük siket, CODA, halló; román, illetve roma nemzetiségi) kutatók perspektívájából önreflexív módon járja körül, hogy a helyi szereplőkkel közösen végzett munka során e folyamatokban mi történik a kutatóval, szerepeivel, identitásaival, beállítódásaival, episztemológiáival; számára hogyan alakul a tudományos tudás, helyi tudás értelmezése és viszonya, a jelentés- és tudáskonstruálás folyamata. A mindent keretező fő kérdés tehát az, hogy mi mindenben és hogyan változik meg maga a kutató e tevékenységek során, s ennek milyen hatásai lehetnek későbbi kutatói pályájára. A kerekasztal-beszélgetés során középpontban állnak a saját megélt tapasztalatok, de figyelmet fordítunk a nemzetközi kritikai szakirodalom meglátásaira is, hogy a részvételi kutatások szélesebb kontextusában is értelmezhesük a felmerülő problémákat és kérdéseket.

A bemutatkozást követően a moderált kerekasztal során a meghívott résztvevők az alábbi kulcskérdésekre támaszkodva beszélgetnek saját kutatásaik releváns tapasztalatairól, az ezekkel kapcsolatos kihívásokról és tanulságokról:

- Hogyan alakulnak (át) a kutató szerepei, perspektívái és identitásai a részvételi kutatások során, és milyen tényezők befolyásolják ezeket a változásokat?
- Milyen hatással vannak a kutató és a helyi szereplők közötti viszonyok és interakciók a tudáskonstruálás folyamatára, és milyen módon befolyásolják a kutatói episztemológiákat?
- Hogyan alakítja át a részvételi kutatás a tudományos és helyi tudás előzetes értelmezéseit, gyakorlatait, valamint a kutató, a helyi kutatótársak és a helyi közösség közötti viszonyokat?
- E nem lineárisan rendezett vizsgálati folyamatokban, melyek a folyamatos reflektálást, az elméletalkotás és a felhasználás új módjait is megkövetelik, hol vannak az alkalmazkodás és kompromisszumkeresés határai?
- Hogyan járulhatnak hozzá a részvételi kutatások a tanulás transzformatív gyakorlataiként a kutató szakmai fejlődéséhez?
- Milyen etikai és módszertani kérdéseket vet fel a kutató szerepeinek és identitásának változása a részvételi kutatásokban, és milyen tapasztalatok vonhatók le mindebből az újabb kutatások tervezésére és megvalósítására nézve?

Hozzászólásaik, kérdéseik, tapasztalataik megosztásával a szervezők a közönség bevonódására is számítanak. A kerekasztal-beszélgetés a résztvevők és a közönség együttműködésével új perspektívákat és megközelítéseket nyújthat a

részvételi kutatásokban rejlő lehetőségekről és kihívásokról, valamint hozzájárulhat a kutatói gyakorlatok és a tudatos önreflexió fejlesztéséhez. A beszélgetés során megosztott közös tapasztalatok és tudás a szociolingvisztikai részvételi kutatások elméleti és módszertani jelentőségére hívja fel a figyelmet.

Szervezők:

BARTHA CSILLA (nyelvész; többnyelvűségi, nemzetiségi, jelnyelvi, siket- és cigánykutatások; ELTE BTK MNYFI és NYTK TENyeK) – moderátor

valamint:

BABUTSÁN RITA (középiskolai tanár, jelnyelvi tolmács, PhD-hallgató; jelnyelvi és siketkutatások; Budapesti Gépészeti Szakképzési Centrum Eötvös Loránd Technikum és ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola)

BORBÉLY ANNA (nyelvész, többnyelvűségi, nemzetiségi és magyarországi román kutatások; NYTK TENyeK)

HATTYÁR HELGA (nyelvész, jelnyelvi és siketkutatások; ELTE BTK MNYFI és NYTK TENyeK)

HÁMORI ÁGNES (nyelvész, jelnyelvi, siket- és cigánykutatások; NYTK TENyeK)

PACHNÉ HELTAI BORBÁLA (nyelvész, többnyelvűségi és nemzetiségi kutatások; Külgazdasági és Külügyminisztérium; korábbi munkatárs, MTA NYTI TKK)

RÉZMŰVES MELINDA (néprajzkutató, óvodapedagógus, műfordító, vidék- és közösségfejlesztő; cigány- és romani kutatások; Romano Kher Budapesti Roma Művelődési Ház és NYTK TENyeK)

ROMANEK PÉTER ZALÁN (nyelvész, jelnyelvoktató, PhD-hallgató; jelnyelvészeti és siketkutatások; Health University of Applied Science, Innsbruck és Humboldt University, Berlin; korábbi munkatárs, MTA NYTI TKK)

SZTARI BERNADETT (nyelvész, jelnyelvi tolmács; jelnyelvi és siketkutatások; NYTK TENyeK és Siketvakok Országos Egyesülete Jelnyelvi Tolmácsszolgálat)

✉ bartha.tkk@gmail.com

Nyelvjárások a kétnyelvűségben – nyelvi problémák, nyelvi menedzselés tematikus panel

A műhely a nyelvek és nyelvjárások érintkezésén, az államnyelv és a világangol hatásain túl a kisebbségi kontextusban használt magyar regionális köznyelvek és a nyelvjárások kölcsönhatását értelmezi, akárcsak a két- vagy többnyelvűségből fakadó normaváltozásokat. A nyelvi állomány tervezése, az ehhez kapcsolódó korpuszépítés mint a regionális köznyelv dokumentálása és a nyelvi problémák menedzselése egyaránt része ennek a kérdéskörnek. A helyi standard funkciójú nyelvváltozatokban és a nyelvjárásokban, tájnyelvekben megőrzött régiségek vizsgálata szintén kapcsolódik a témához.

A tervezett előadások a nyelvi problémák, regionális köznyelv, népnyelv összetett viszonyrendszerének jelenségkörét is elemzik. A bemutatott empirikus alapú vizsgálatok ugyanakkor új megvilágításba helyezhetik a nyelvjárások, a regionális köznyelvi és a közmagyar nyelvi formák kölcsönhatását, a nyelvek és nyelvváltozatok határainak kérdését. A nyelvi problémák, a nyelvmenedzselési feladatok ismertetése az érintett regionális nyelvi közösségekhez való visszacsatolás lehetőségére is épít, hiszen a nyelvi menedzselés közvetlenül érinti a helyi beszélők jelzéseiből származó nyelvi problémák kezelését.

A meghívott előadók a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat ismert tagjai, akik hosszabb ideje tanulmányozzák az erdélyi, a vajdasági, a kárpátaljai, a muravidéki vagy a horvátországi regionális magyar nyelvváltozatok lexikai, grammatikai, pragmatikai sajátosságait. A tervezett előadások a jelzett kérdéskör részeként a nyelv és a nyelvjárások megőrzését, a nyelvi változás, a regionális köznyelvek dialektális sokszínűséget, a nyelvváltozatok heterogenitását, a kétnyelvűségben módosuló nyelvhasználati konvenciókat is értelmezik az adott kisebbségi régió kontextusában. Mivel az előadók egy része a Termini magyar–magyar szótár szerkesztője is, a regionális nyelvi sajátosságok lexikográfiai és korpusz jellegű dokumentálása is megvitandó kérdésként merül fel.

A műhelynek ugyanakkor kifejezett célja, hogy tág keretet biztosítson a hozzászólásoknak a vitaindítónak szánt előadások között, a szokásosnál több időt szánva a párbeszédre, a vitára.

Szervezők és meghívott előadók:

BENŐ ATTILA

Babes-Bolyai Tudományegyetem, Szabó T. Attila Nyelvi Intézet

valamint:

PÉNTEK JÁNOS: A nyelv és a nyelvjárás megtartásának eltérő esélyei két nyelvjárási régió határán (Kalotaszeg példája)

KOLLÁTH ANNA: Nyelv(ek) és nyelvjárás(ok) a kétnyelvű Muravidéken

SZOTÁK SZILVIA: Nyelvi tervezés, nyelvjárás, kétnyelvűség a változás kontextusában

MOLNÁR CSIKÓS LÁSZLÓ: Nyelvjárási szavak fennmaradása a regionális köznyelvben

VUKOV RAFFAI ÉVA: Nyelv és identitás diskurzusai a terepen. Nyelvi-etnográfiai vizsgálatok az al-dunai székelyek körében

LEHOCZKI ANNA: Nyelvjárási és kontaktológiai interferencia a horvátországi magyar nyelvhasználatban.

SÓFALVI KRISZTINA: A román eredetű kölcsönszavak morfológiai kérdései a mezőszéki nyelvhasználatban

BENŐ ATTILA: Igei jelentésszerkezetek módosulása az aktív kétnyelvűségben

PRESINSZKY KÁROLY: A szlovákiai magyar nyelvjárási hangoskönyvek korpuszának elemzése a kétnyelvűség szempontjából

✉ attilabe@yahoo.com

„Tanácsolnak?” – Társasjáték a lészpedi köszönések gyakorlatáról
társasjáték

A műhely célja, hogy a részvételi kutatásunk keretében a lészpedi nyelvi szakértőkkel együtt létrehozott társasjáték által a jelenlévők megismerkedjenek a lészpedi köszönésekkel, és közösen választ keressünk a magyar nyelv helyzetét kísérő lokális dilemmákra. Ezek közé tartoznak például a következők: meg kell-e és meg lehet-e tartani azokat a többnyelvű gyakorlatokat, amelyeket a helyiek éppen mostanság változtatnak meg? Hogyan és hol maradhatnak fenn ezek a gyakorlatok? Miként lehet viszonyulni a kívülről jövő (magyar állami) beavatkozás elvárásaihoz? A társasjáték a lészpedi köszönés – egymáshoz „szólás” – gyakorlatáról szól, amelynek a megismerése a gyakorlat átalakulásának folyamatára adott reflexiókkal is együtt jár. A játék és az azt kísérő beszélgetés a műhelyfoglalkozás szervezőinek (lészpedi és nem lészpedi nyelvi szakértőknek) a szándéka szerint elvezet egymás perspektívájának legalább részleges megértéséhez.

Szervezők:

BODÓ CSANÁD

Eötvös Loránd Tudományegyetem

valamint:

BARABÁS BLANKA, FAZAKAS NOÉMI, LAJOS VERONIKA és lészpedi meghívott résztvevők

✉ bodo.csanad@btk.elte.hu

**Dialogus és részvétel:
moldvai csángó származású nők multivokális reprezentációi
műhelymunka**

Másfél órás interaktív műhelyfoglalkozásunk során az együtt gondolkodás terében keletkező moldvai csángó nőképeket kívánjuk közösen értelmezni a jelenlévőkkel. A műhely a közös értelmezés terének kialakításához a tudás előállításának egyik kollaboratív formáját kínálja a résztvevőknek. A silent floor discussion módszer a nyílt párbeszédnek és vitának teremt lehetőséget írásbeli és nem verbális kreatív tevékenységek (pl. rajzolás) alkalmazásával. A műhelymunka célja, hogy megismerjük a jelenlévők elképzeléseit a moldvai csángó nőkről és azokat egyazon keretben értelmezzük azokkal az önreprezentációkkal, amelyek egy részvételi nyelvészeti etnográfiai kutatás során keletkeztek. Ezeket a mémek formájában létrejött multimodális önreprezentációkat a projektet vezető Botezatu Isabela osztja meg a konferencia résztvevőivel. A részvételi szemléletű és párbeszédre alapuló műhelymunka a multivokális (Clifford 1988) ígérését hordozza. Azaz lehetővé teszi a nyelvi és egyéb társadalmi gyakorlatokra vonatkozó domináns narratíva megkérdőjelezését úgy, hogy nem pusztán teret teremt a moldvai fiatal nők önreprezentációjára, hanem a megkérdőjelezés folyamatát a jelenlévők közötti dialógusra és az értelmezések közötti egyezkedésre alapozza. A műhelyfoglalkozás egyrészt lehetőséget nyújt a különböző nézőpontok részleges megismerésére, másrészt arra, hogy a résztvevők ezeket a mémek nyelvén jeleníthessék meg.

Szervezők:

LAJOS VERONIKA

Miskolci Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem

valamint:

BOTESATU ISABELA, FAZAKAS NOÉMI

✉ veronika.lajos@uni-miskolc.hu

Kapuőrök helyett személytelenített cenzúra – társadalmi digitalizálódás és demokrácia

kerekasztal-beszélgetés

Workshopunk a társadalmi digitalizálódással kapcsolatos problémák egy részét járja körül transzdiszciplináris megközelítésben: kultúraevolúciós, nyelvi, szociológiai, pszichológiai és a kortárs irodalomban megjelenő reflexiók szempontjából. A műhelybeszélgetés résztvevői a szervezőn (Sándor Klára) kívül Bencsik Orsolya (irodalom), Fekete Mariann (szociológia), Jagodics Balázs (pszichológia), Kónya Orsolya (nyelvszociológia) és Schirm Anita (diskurzuselemzés). A workshop ennek megfelelően rövid bevezető után témafölvetéseket tartalmaz majd. A témafölvetések tárgyalják majd a közösségi médiumokban fokozottan jelentkező, de minden más tekintetben is jelen lévő buborékképződés polarizáló és radikalizáló hatásait, a kapuőrök eltűnése és a cenzúrázás terjedése összefüggéseit és megjósolható társadalmi következményeit, a közösségi média használatának és az elszakítottság, illetve kirekesztettség érzésének az összefüggéseit, a közösségi médiában leggyakoribb manipulatív technikákat, mindezek ifjúságszociológiai aspektusait, s azt, hogy milyen módon reflektál ezekre a jelenségekre a kortárs ifjúsági irodalom. A témafölvetéseket vita, beszélgetés követi, ennek középpontjában az a kérdés áll, hogy a jelenséget vizsgáló kutatói beavatkozás és elköteleződés milyen lehetséges következményekkel jár.

Szervezők:

SÁNDOR KLÁRA
Szegedi Tudományegyetem

valamint:

BENCSIK ORSOLYA, FEKETE MARIANN, JAGODICS BALÁZS, KÓNYA ORSOLYA,
SCHIRM ANITA

✉ sandork@hung.u-szeged.hu

Civilek és nyelvészek a nyelv térbeli változatosságának megjelenítésében kerekasztal-beszélgetés

A nyelv társadalmi és térbeli beágyazottságával foglalkozó kutatások kiindulópontja az, hogy a nyelv a maga változatosságában létezik, és ezért a nyelvész számára a különböző nyelvi jelenségek közül egyik sem értékesebb a másiknál. Az emberek mégis különbségeket tesznek egymás között az alapján, hogy ki hogyan beszél, ez pedig olykor megbélyegzéssel is párosul. A hazai kutatás hosszú ideje elkötelezetten hirdeti, hogy a kutatói közösség feladata kiállni a beszélők illetően megbélyegzése ellen, és vágyott társadalmi hatásként éppen ennek visszaszorítását jelöli ki – miközben a legfrissebb kutatások azt mutatják, hogy a megbélyegzés vagy akár a kirekesztés különböző megnyilvánulásai továbbra is problémát jelentenek. Az ezekkel szembeni kiállásra azonban nemcsak nyelvészekről és számos pedagógustól látunk példákat, hanem tőlük függetlenül tevékenykedő nem nyelvész előképzettségű személyek (a továbbiakban: civilek) is markáns erőfeszítéseket tesznek. E törekvés részeként tarthatjuk számon, hogy az internet térnyerésével egyre több olyan tartalom érhető el, amelyeket civilek állítanak elő, és amelyben bizonyos lokalitáshoz kötődő nyelvi sajátosságokat büszkén jelenítenek meg különböző formákban: legyen szó ismertetésekről, paródiákról vagy bármely más műfajokról.

A kerekasztal-beszélgetés egyik kulcskérdése, hogy ezek a tartalmak fölsorakoztathatók-e a megbélyegzéssel szembeni küzdelemben vagy a hagyományos értelemben vett ismeretterjesztésben. Vagy talán ezeknek a létezése éppen azt mutatja, hogy a civilek tevékenysége önmagában is a megbélyegzés ellen hat? Hogyan viszonyulnak vagy viszonyuljanak egymáshoz a tudományos kutatások és a beszélők saját nyelvi szakértelmét megjelenítő internetes anyagok? Egyesíthetők a kutatók szellemi és a civilek egyéb erőforrásai? Kíváncsú ez? Vagy még radikálisabban: szüksége van egyáltalán a civileknek a nyelvészekre? És a nyelvészeknek a civilekre?

Ezeket a kérdéseket a kerekasztal-beszélgetés során különböző érdekelt felek vitatják meg: meghívottjaink között civilek és nyelvészek egyaránt szerepelnek.

Szervező:

SZABÓ GERGELY

*Eötvös Loránd Tudományegyetem, MTA–ELTE Kollaboratív Írás Kutatócsoport,
Nyelvtudományi Kutatóközpont*

meghívott résztvevők:

BAKOS MÁRTA, a Tájszólam Egyesület elnöke

BLANKÓ MIKLÓS, doktori hallgató (Eötvös Loránd Tudományegyetem), az

Anyanyelvápolók Szövetségének képviselőjében

KOVÁCS ÁKOS, a Szaval a jó öreg csallóközi szerzője

PARAPATICS ANDREA, habilitált egyetemi docens (Pannon Egyetem)

✉ szabo.gergely@btk.elte.hu

**MoMa: egy beszéltnyelvi, nyelvjárási korpusz építésének
lépései és érdekességei**
műhelymunka

Műhelyünkben Tánzos Vilmos kolozsvári néprajzkutató moldvai gyűjtéseinek nyelvészeti szempontú feldolgozásával, a korpuszkészítés folyamatával ismertetjük meg a konferencia résztvevőit. A korpusz hiánypótló, mivel eddig nem létezett ezeknek a nyelvjárásoknak a kutatására alkalmas, megfelelő pontossággal lejegyzett és nyelvi annotációval ellátott korpusz. Tánzos Vilmos gyűjtései során minden olyan moldvai települést felkeresett, ahol azt feltételezte, hogy tetten érhetőek még addig nem dokumentált archaikus népi imádságok, így értékes anyag gyűlt fel a magyar e kevésbé dokumentált változatairól. A MoMa korpusz a magyar nyelvészeti kutatások számára is kiváló alapanyag a lejegyzéssel és nyelvészeti annotációval ellátott, könnyen és sokoldalúan lekérdezhető formátuma miatt.

A MoMa korpusz jelenleg 63 ezer tokent tartalmaz 30 interjúból 21 kutatópontról, a konferencia időpontjára várhatóan 25 kutatópontról 60 interjú normalizált, morfológiailag annotált változata lesz elérhető. A laptopos bemutató célja, hogy a hallgatóság képet kapjon arról, hogy milyen sok és sokféle feladatból áll egy korpusz elkészítése – különösen ha egy beszéltnyelvi és nyelvjárási anyagról van szó –, valamint az, hogy bepillantasson ezeknek a részfeladatoknak a kihívásaiba és érdekességeibe.

A korpusz anyaga többféle annotációt tartalmaz: lejegyzést a magyar egyezményes hangjelölés standardját alkalmazva; egy automatikusan egyszerűsített átiratot; egy normalizált változatot, ami közelebb hozza a nyelvjárási és beszéltnyelvi adatot a sztenderd magyar helyesíráshoz és ami az alapjatovábbi két nyelvi annotációnak: a morfológiai egyértelműsítésnek és tövesítésnek. Az anyagot lejegyzői megjegyzések, magyarázatok és lehetséges értelmezési javaslatok is gazdagítják. A lejegyzés és a normalizálás során külön figyelmet fordítottunk a nyelvjárási és a jövevényszavak magyarázatára is, hogy a moldvai nyelvjárásokat kevésbé ismerő felhasználók számára is érthetőek legyenek a szövegek.

A korpusz egy könnyen kezelhető korpuszlekérdező felületen keresztül használható, ahol a felhasználó egyszerre kereshet akár több különböző annotációs rétegben is. A korpusz emellett szervesen kapcsolódik az eredeti hangfelvételekhez is, az aktuálisan vizsgált kisebb szövegegység eredeti hangzó változata – tehát az interjú hanganyagának megfelelő részlete – is közvetlenül kinyerhető a találatból.

A bemutató során a korpuszépítés három fázisát szeretnénk részletesebben ismertetni három laptopos állomás segítségével. Az első állomáson a látogató a Tánzos Vilmos által gyűjtött hanganyaggal kapcsolatban informálódhat: a kutatópontokról, a gyűjtés időintervallumáról, a gyűjtés körülményeiről. Emellett arról is képet kaphat, hogy hogyan történik a hangfelvételek lejegyzése, milyen

jelölésrendszert és milyen szoftvert használunk ehhez a feladathoz, és hogyan jön létre a lejegyzés automatikusan egyszerűsített változata. Az érdeklődők ezen az állomáson ki is próbálhatják magukat lejegyzőként.

A második állomás a normalizálást és a morfológiai elemzést mutatja be. Itt részletesen elmondjuk, hogy hogyan állítottuk fel a normalizálási alapelveket, valamint azt, hogy milyen nyelvi jelenségek okoztak nekünk sok fejtörést, illetve hogy ezek a nyelvi jelenségek hogy jelennek meg más korpuszokban. Ezen az állomáson azt is megmutatjuk, hogy hogyan tudtunk gépi morfológiai elemzést biztosítani ezekhez a sztenderd magyartól olyan távol álló nyelvváltozatokhoz, amelyek gépi módszerrel történtő morfológiai annotációja nem oldható meg maradéktalanul a rendelkezésre álló eszközökkel.

A harmadik állomás a korpuszlekérdező felületet mutatja be. Érdekes példákkal mi magunk is készülünk, de a konferencia résztvevői is kereshetnek a korpuszban. Célunk, hogy a harmadik állomás után az érdeklődő otthon is hasznosítható tudással távozzon, hiszen az itt bemutatott gyakorlatias fogások nemcsak a MoMa korpuszban való kereséshez nyújthatnak segítséget, hanem más korpuszokban való keresésekkor is hasznosíthatók.

Szervezők:

VADÁSZ NOÉMI
Nyelvtudományi Kutatóközpont

valamint:

ERIS ELVIRA MÁRIA, HUSZÁR ANNA LAURA, KALIVODA ÁGNES, SASS BÁLINT,
VARGHA FRUZZSINA SÁRA

✉ vadasz.noemi@nytud.hu